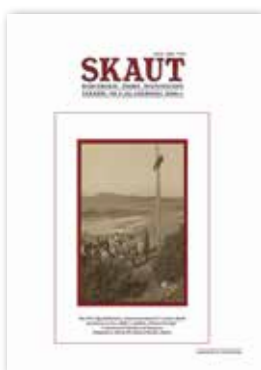
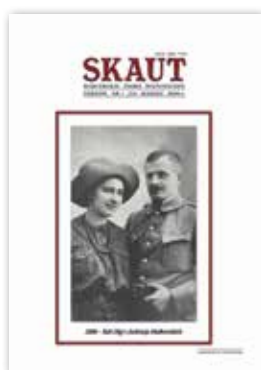
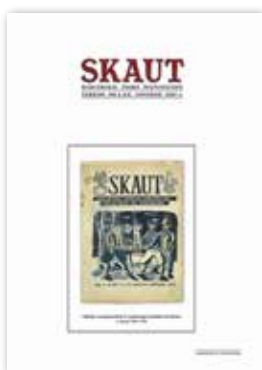

„Skaut” - DWADZIEŚCIA LAT Z CZYTELNIKAMI

SKAUT

ISSN 1898-7729

HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE • KWARTALNIK • TARNÓW • 5 KWIETNIA 2025 r. • ROK XXI • NR 2 [80]

OD REDAKCJI

Spróbowałem podsumować najkrócej jak się da minione lata redagowania naszego tarnowskiego „Skauta”. Zredukowałem opis do kilku cyfr, które prezentuję poniżej.

Lat:	20
Numerów:	80
Zeszytów:	72
Stron:	1362
Redaktorów:	6
Autorów:	90
Artykułów i innych tekstów:	442
Ilustracji:	2210

Za cyframi kryją się tysiące, jeśli nie dziesiątki tysięcy godzin pracy poświęconych na wyszukiwanie materiałów w archiwach, pisanie tekstów, gromadzenie fotografii i ilu-

stracji oraz ich obróbki, redakcji tekstów, korekty, metrapaży i wreszcie druku oraz dystrybucji poszczególnych numerów. Jest jeszcze warstwa informatyczna; zaprojektowanie strony internetowej, zamieszczanie na niej plików kolejnych numerów oraz aktualizacja oprogramowania i sprzętu komputerowego fachowymi rękami młodego pokolenia informatyków.

Pracujemy obecnie w mocno okrojonym składzie. Odeszli kolejno redaktorzy: Janusz Krężel (1936–2017), Marian Mischczuk (1953–2022) oraz Wiesław Kukła (1931–2023). Brakuje ich bardzo w codziennej pracy redakcyjnej. Zawsze byli chętni do pomocy, nie szczędzili życzliwych i mądrych uwag.

Odeszło również kilkoro autorów. Wspomnę jedynie śp. Krystynę Przybyło (1957–2022), pedagoga i autorkę kilku tekstów w naszym piśmie o Jerzym Braunie.

Przeszłość jest ważna, przecież to sens istnienia „Skauta”, jednak przy okazji dwudziestej rocznicy, zaakcentujmy też plany jakie sobie zakreślamy. Zagłębiając się w tekst Marcina Binasiaka o harcerskich guzikach, uświadamiamy sobie jak wiele detali choćby umundurowania harcerskiego, mamy jeszcze nieopisanych. Należą do nich mundury, finki, pasy, sznury, czapki, furażerki oraz be-

rety. Pisaliśmy o lilijkach, ale to ciągle niezgłębiony do końca temat. Wciąż przybywa też wzorów krzyży harcerskich. Te wszystkie tematy, mam nadzieję, zostaną w niedalekiej przyszłości opisane na łamach „Skauta”.

Mamy też ogromny deficyt działań instytucji posiadających zbiory skautowe i harcerskie. Mam na myśli szybką konieczność digitalizacji tych zbiorów w każdym archiwum i w każdej bibliotece na terenie kraju oraz poza granicami i ich udostępnienie w Internecie. Wciąż bowiem nasze bazy wiedzy pochodzą z lat trzydziestych XX wieku i przez ten pryzmat opisujemy historię Skautingu polskiego i Harcerstwa. Czas najwyższy to zmienić i będziemy na łamach „Skauta” oraz za pośrednictwem *Biblioteczki Skauta* to zmieniać. Już zmieniamy. Przykładem jest najnowsza książka: *Skauting w prasie polskiej z lat 1909–1911 (teksty źródłowe)*, Zakopane, 2025, która w jakiś sposób obala dotychczasowe myślenie o genezie Skautingu polskiego.

Serdecznie dziękuję redaktorom „Skauta” oraz wszystkim autorom za współpracę, naszym rodzinom za cierpliwość i wyrozumiałość, a czytelnikom dziękuję bardzo za to, że są, że mamy z nimi kontakt, za pośrednictwem emaili, listów i telefonów. ■

Marek Popiel

SKAUT. HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE © ISSN 1898-7729

Redakcja: **Lestaw Dall** - Zakopane, **Marek Karpiński** - Tarnów, **Marek Popiel** (red. naczelny, odpowiedzialny i wydawca) • Adres redakcji: ul. Krakowska 42/9, 33-100 Tarnów • tel. 530 324 027 • skaut.tarnow@gmail.com • www.skaut.tarnow.pl • „SKAUT” jest harcerskim piśmie niezależnym • Wszelkie prawa zastrzeżone ©1996-2025 • Przedruk za zgodą redakcji, za wskazaniem autora i źródła tekstu • Nadesłane materiały redakcja publikuje nieodpłatnie • Redakcja zastrzega sobie prawo adiustacji nadesłanych tekstów, dokonywania skrótów i zmian • Publikowane teksty nie zawsze są zgodne ze stanowiskiem redakcji •

Przedsięwzięcie o charakterze non profit •

LISTY DO „SKAUTA” NA DWUDZIESTOLECIE

Ruch harcerski i skautowy przeobraża się stale, przychodzą i odchodzą kolejne harcerskie pokolenia. W codziennej pracy harcerskiej niestety nader często zapomina się o pracy z historią.

Po 1989 roku, gdy upadały kolejne wydawnictwa harcerskie, a ruch harcerski bardzo się spolaryzował, tylko nieliczni instruktorzy próbowali podtrzymywać iskierkę harcerskiej pamięci. Do takich środowisk można zaliczyć Redakcję tarnowskiego pisma „Skaut”, którego redaktor kontynuuje działania poprzedników (tytuł ten został założony w 1911 r. we Lwowie).

Czasopismo tarnowskie pojawiło się w internetowej przestrzeni w 2005 roku. Ja zaczęłam korzystać ze „Skauta” na przełomie lat 2008/2009. Od tamtej pory towarzyszy mi w poszukiwaniach historycznych i badawczych. Nie pamiętam kiedy skontaktowałam się po raz pierwszy z Markiem Popielem, redaktorem i wydawcą „Skauta”. Pamiętam pierwsze kontakty z Druhami: Wiesławem Kuklą i Marianem Miszczukiem, członkami redakcji, niestety teraz już zmarłymi.

Druh Wiesław wysyłał mi swoje publikacje zachęcając do wymiany myśli. Pamiętam tę dużą przesyłkę z książkami, które trudno było kupić, olbrzymią serdecznością Druha Wiesława i zaproszenie do wspólnych projektów na które wtedy niestety nie znalazłam czasu. Jednak udawało nam się co jakiś czas dyskutować na temat ruchu harcerskiego. Nigdy nie spotkaliśmy się w realnym świecie.

Druha Mariana poznałam w Sosnowcu w 2015 roku podczas konferencji *Oblicza prasy harcerskiej i skautowej*, zorganizowanej przez Druha Krzysztofa Gajdkę. Tak się złożyło, że spaliśmy w jednym hotelu i w dniu rozpoczę-

cia konferencji zjedliśmy wspólnie śniadanie. Nie mogłam za dużo przełknąć ze zdenerwowania. Fajna to była harcerska rozmowa, taka braterska. Pamiętam, że Druh Marian wspominał wtedy również o „Skaucie” i prosił o napisanie tekstu. Napisałam go i opublikowałam na łamach czasopisma w 2017 roku pt. *Mój plecak na wędrówkę szlakami historii ruchu harcerskiego*. Pracę nad tekstem dobrze pamiętam i wtedy już na pewno miałam kontakt z Druhem Markiem Popielem. Tekst jest krótki ale trochę nam zajęły dyskusje nad nim. To jedna z cech, którą najbardziej cenię u Druha Marka: umiejętność pobudzania do ciągłego rozwoju, zadawania pytań. Zawsze bardzo cenię uwagi które otrzymuję od Druha – czasem dzieli się refleksjami dotyczącymi moich innych tekstów, wystaw, itp.

Myszę, że „Skaut” nie miałby szans na tak długą działalność gdyby nie postawa instruktorska redaktora naczelnego, który pomimo różnych trudności zawsze stara się doprowadzić sprawę do końca. Fenomenem „Skauta” jest to, że funkcjonuje bez wsparcia instytucjonalnego przez dwadzieścia lat i to na takim poziomie, często pobudzając innych badaczy do kontynuowania i poszerzania tematów, które zostały opublikowane w tym czasopiśmie.

„Skaut” próbuje dotrzeć różnymi drogami do kolejnych pokoleń harcerskich. Druh Marek organizuje prelekcje, warsztaty, nawet kilkumiesięczne, gdzie młodzi redaktorzy uczą się jak prowadzić samodzielnie swoje czasopisma, pisać teksty. W 2023 roku z jego inicjatywy spróbaliśmy, niestety bezskutecznie, zorganizować Targi Wydawnictw Harcerskich w Rzeszowie. Przez cały rok

przygotowań rozmawiali ze sobą Druhowie: wydawcy, redaktorzy, których drogi harcerskie dawno się rozeszły. To kolejna umiejętność Druha naczelnego, potrafił jednoczyć ludzi, ale też tworzyć atmosferę braterstwa.

Swojego czasu Druh Marek i Lesław Dall (również członek redakcji) namawiali mnie, najpierw subtelnie, poprzez podarowanie tomiku poezji Olgi Drahonowskiej-Małkowskiej, później wprost, do napisania biografii Druhny. Prawie mnie skusili, zwłaszcza że Druh Lesław Dall od 1995 roku jest prezesem Stowarzyszenia Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem. Niestety propozycja trafiła do mnie w momencie gdy podjęłam się już badań nad życiorysem Pelagii z Sikorskich Lewińskiej-Tepicht. Nie chciałam ich porzucić. Ale Druhowie znaleźli inną osobę, którą zainspirowali do działania.

Dla mnie jubileusz czasopisma „Skaut”, to przede wszystkim święto relacji, które buduje redakcja, które pobudzają do pracy i dbania o harcerską pamięć. Dziękuję Wam za te lata Waszej harcerskiej służby.

Czuwaj! ■

Katarzyna Marszałek, Bydgoszcz

* * *

Do Redakcji,

w podziękowaniu za profesjonalizm, rzetelność i pasję w tworzeniu tak ważnego źródła historii Harcerstwa jakim jest „Skaut”, życzę Wam nieustającej wytrwałości w pracy na kolejne lata Waszej działalności i z podziwem patrzę na to, co tworzycie. Przesyłam Druhom dużo najlepszych myśli.

Czuwaj! ■

Bernadeta Złotowska, Gostynin

Lesław Dall

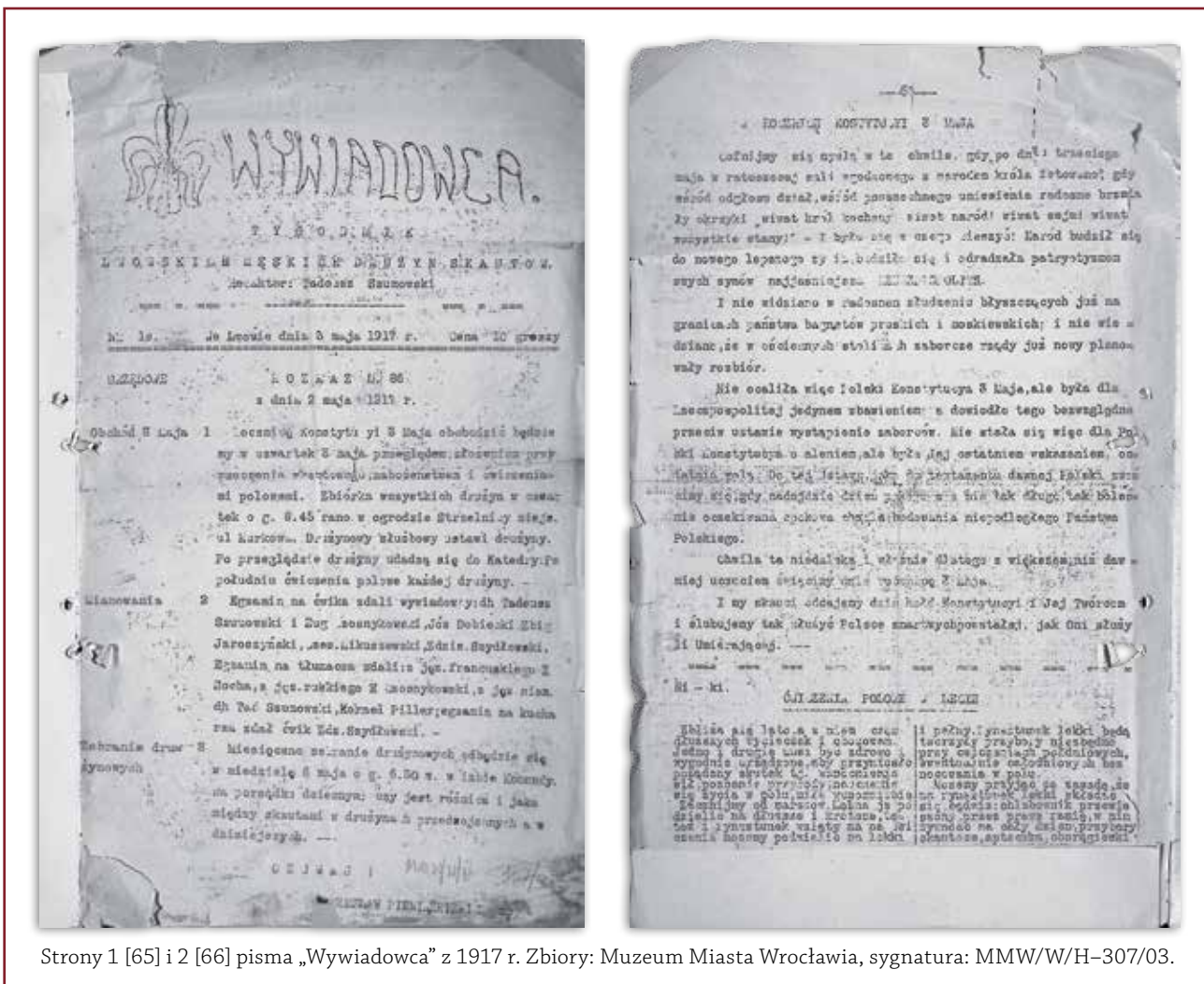
„WYWIADOWCA” - DWA NUMERY LWOWSKIEGO CZASOPISMA SKAUTOWEGO Z 1917 I 1920 ROKU

Podczas kwerend we wrocławskich instytucjach archiwalnych i muzealnych, które odbyły się w dniach 21–23 maja i 3–7 czerwca 2024 roku, redaktorzy tarnowskiego „Skauta” poszukiwali dokumentów skautowych i harcerskich z terenów dawnych Kresów Wschodnich, a szczególnie Lwowa. W ar-

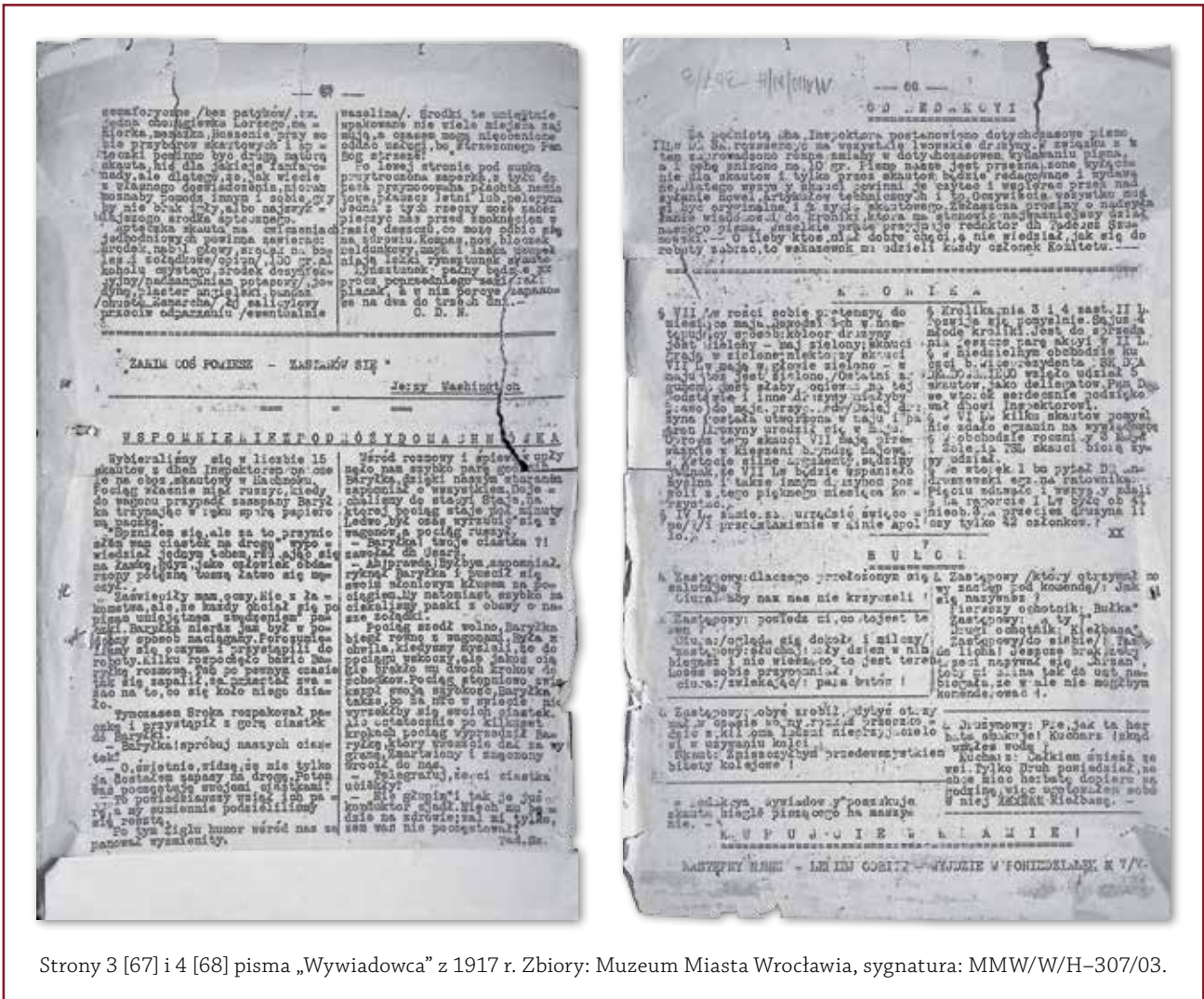
chiwium Muzeum Miasta Wrocławia, znajdują się dokumenty przekazane przez grupę dawnych harcerzy i Lwowskiej Drużyny Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki, w tym *Kronika Harcerskiego Kręgu Obrońców Lwowa z 1939 roku* oraz kronik kilku innych lwowskich drużyn harcerki i zuchów. Część z nich

stanowią trzy tomy odtworzonej II części *Pamiętnika* tej drużyny za lata 1925–1939, o sygnaturze: MMW/W/H-307/03.

Pośród wielu stron maszynopisów i kart albumów fotograficznych tych trzech tomów, udało się odnaleźć oryginał egzemplarza czasopisma: „Wywiadowca. Tygodnik Lwow-

Strony 1 [65] i 2 [66] pisma „Wywiadowca” z 1917 r. Zbiory: Muzeum Miasta Wrocławia, sygnatura: MMW/W/H-307/03.

Strony 3 [67] i 4 [68] pisma „Wywiadowca” z 1917 r. Zbiory: Muzeum Miasta Wrocławia, sygnatura: MMW/W/H-307/03.

skich Męskich Drużyn Skautów”, Lwów, 3 maja 1917, nr 18¹. Mimo posiadanej sygnatury, egzemplarz tego pisma nie jest osobno wyszczególniony w katalogu, czy też inwentarzu, zatem nie mógłby być odnaleziony zdalnie. Jego stan fizyczny jest bardzo zły i wymaga jak najszybszej konserwacji.

Czasopismo „Wywiadowca”, ukazywało się jako powielony maszynopis obejmujący 4 strony. Początkowo było to pismo II Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Jana Karola Chodkiewicza i było kolportowane pośród jej członków (numery 1–17)², a od nume-

ru 18 stało się pismem wszystkich męskich drużyn we Lwowie. Zachowany egzemplarz zawiera m.in. cenny dokument, jakim jest Rozkaz L. 86 z 2 maja 1917 roku Miejscowej Komendy Skautowej we Lwowie, podpisany przez Czesława Pieniążkiewicza oraz kronikę lwowskich drużyn skautowych. Redaktorem był Tadeusz Szumowski³, drużynowy II LDS.

W lwowskim „Skaucie” o „Wywiadowcy” znajduje się następująca relacja: *W poszukiwaniu nowych dróg pracy wpadła druga drużyna na myśl wydania własnego skautowego piśmka, które by zamieszczało notat-*

ki o życiu skautów lwowskich, a szczególnie skautów drużyny II-giej, instrukcje i rozkazy władz. Piśmko, redagowane przez Tadeusza Szumowskiego, odbijane było na szapirografie⁴ w nielicznych tylko egzemplarzach, tak że nie mogło w całości obsłużyć nawet skautów własnej drużyny, nie mówiąc już o tem że chcieli czytać je wszyscy lwowscy skauci⁵. Podał ją Franciszek Usarz⁶, który w swych wspomnieniach zawarł dosyć szeroki infor-

¹ Czasopismo odnotowane [w:] Marian Miszczuk, *Bibliografia prasy harcerskiej 1911–1939*, Warszawa, 2020, s. 274–275 poz. 472 – jako nieznanne w zbiorach publicznych, jego opis został sporządzony na podstawie skanów pochodzących ze zbiorów prywatnych, co okazało się obecnie mylną informacją.

² Egzemplarze nie zostały odnalezione.

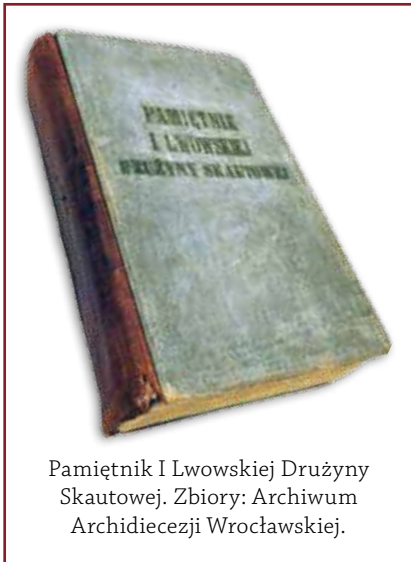
³ Tadeusz Szumowski (1899–1971), drużynowy w latach 1916–1918 II Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Karola Chodkiewicza, obrońca Lwowa w 1918 r. na odcinku pałacu Sapiehy, ppłk dypl. piech.; biogram [w:] Tadeusz Dubicki, Andrzej Suchcitz, *Oficerowie wywiadu WP i PSZ w latach 1939–1945, Tom III, Słownik biograficzny*, Łomianki, 2018, s. 300–309.

⁴ Szapirograf – powielacz.
⁵ Franciszek Usarz, *Garsć wspomnień osobistych 1911–1931. Od „Wywiadowcy” do „Skauta”*, „Skaut”, Lwów, 1933, nr 4, s. 69.
⁶ Franciszek Marian Usarz (1895–1954); biogram [w:] Marian Miszczuk, *Harcerski Słownik Biograficzny*, t. V, Warszawa, [2019], s. 222–224 oraz bogato ilustrowany biogram: Marian Miszczuk, Franciszek Marian Usarz [w:] Seria Przywrócić Pamięć, F. M. Usarz, *Metodyka ćwiczeń polowych. Z wykładów na kursie instruktorskim w Smolnicy 1925 r.*, Kraków, 2017, s. 43–124.

macje o początkach Skautingu we Lwowie. Jest to interesujący opis dokonań lwowskiej młodzieży skautowej.

Oprócz zbiorów harcerskich w Muzeum Miejskim Wrocławia, także Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej posiada w swych zbiorach kilka niezwykle interesujących i cenny dokumentów skautowych, m.in.:

1. *Pamiętnik I Lwowskiej Drużyny Skautów im. T. Kościuszki*, sygnatura: I LW 1.
2. *Księga rozkazów I Lwowskiej Drużyny Skautów, 30 listopada 1915–18 listopada 1917 r.*, sygnatura: I LW – Nr 2.
3. *Księga rozkazów I Lwowskiej Drużyny Skautów wraz z kroniką, 24 listopada 1917–3 lipca 1919 r.*, sygnatura: I LW – Nr 3.

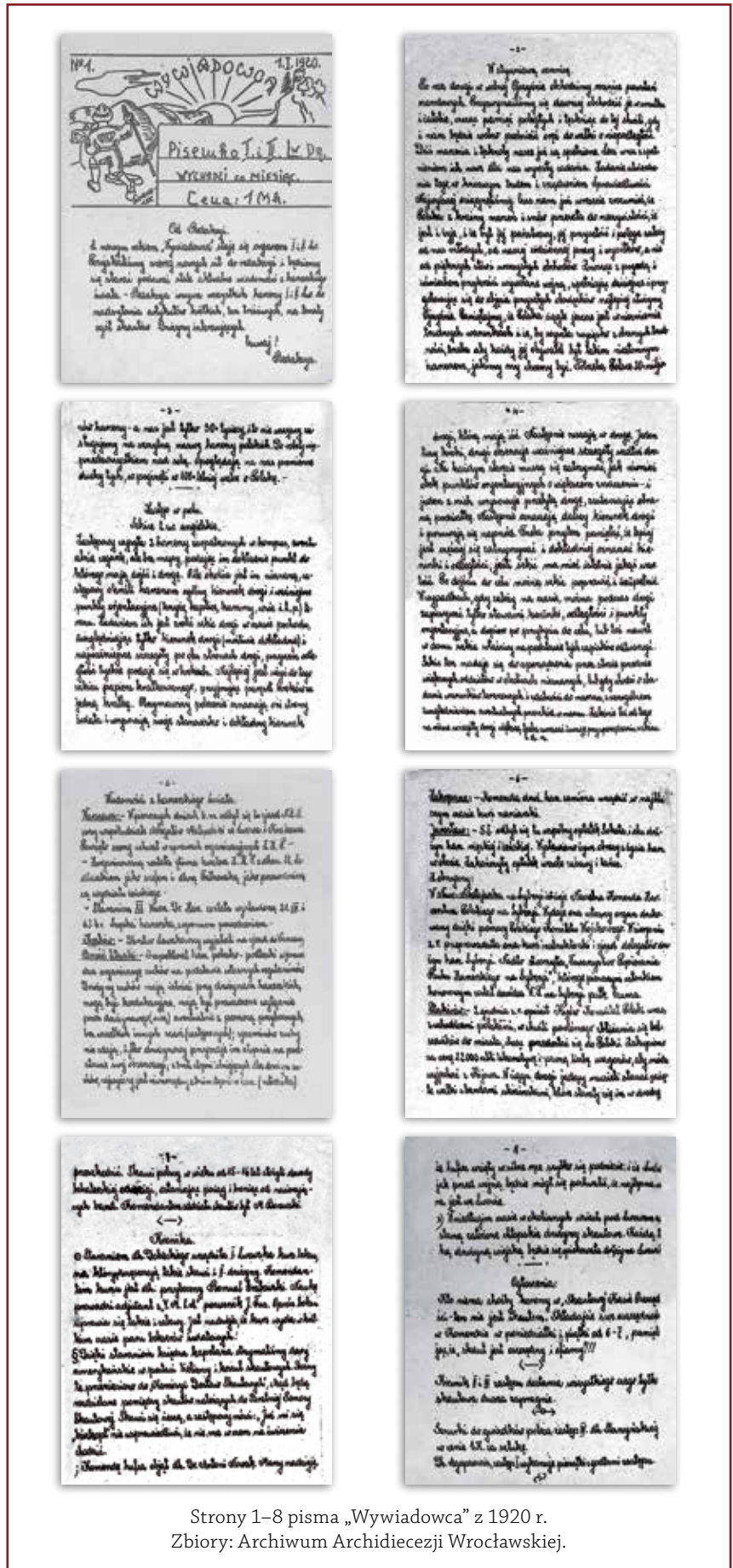
Pamiętnik I Lwowskiej Drużyny Skautowej. Zbiory: Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej.

W *Pamiętniku*, do karty nr 253 został wklejony oryginalny egzemplarz czasopisma: „Wywiadowca. Pisemko I. i II. Lw. Dr.”, Lwów, 1 stycznia 1920, nr 1⁷.

Jest to powielony rękopis obejmujący 8 stron, brak jest imiennego składu redakcji. Winieta sygnowana jest nazwiskiem Biernacek. Pisemko zawiera m.in. rubrykę: *Wiadomości z harcerskiego świata*: Warszawa, Kraków, Brześć Litewski, Zakopane, Jarosław, oraz *Z obczyzny*: Nowomikołajewsk i Proskirów, a także *Kronikę* Skautingu lwowskiego.

Poszukujemy inne numery pisma. ■
L. Dall

⁷ Tytuł czasopisma, jako niepewny – ze znakiem zapytania, odnotowany [w:] Marian Miszczuk, *Bibliografia prasy harcerskiej 1911–1939*, Warszawa, 2020, s. 274, poz. 470.

Strony 1–8 pisma „Wywiadowca” z 1920 r.
Zbiory: Archiwum Archidiecezji Wrocławskiej.

Marcin Binasiak

HARCERSKIE GUZIKI MUNDUROWE W LATACH 1917-1949

Gromadzenie guzików jest jedną z moich kolekcjonerskich pasji, realizowaną nieprzerwanie od ponad trzydziestu lat. W tym czasie zidentyfikowałem około 150 wzorów harcerskich guzików. Ponad dziesięć lat temu zainteresowałem się tą tematyką poważniej i od tamtej pory próbuję zgłębiać arkana filobutonistycznej wiedzy.

Wstęp

Guziki są nieodłącznym elementem munduru harcerskiego. Filobutonistyka harcerska, w odróżnieniu od harcerskiej falerystyki, numizmatyki, filatelistyki, filokartystyki czy bibliofilstwa to zagadnienie nieczęsto podejmowane. Jest to jednak niezwykle interesująca dziedzina kolekcjonerska i obszerna. Niewiele ryzykując można stwierdzić, że każdy zbieracz harcerianów jest filobutonistą, ponieważ posiada w zgromadzonych zbiorach własny mundur, może i pelerynę z guzikami, a także przynajmniej kilka wzorów harcerskich guzików.

Filobutonistyka to hobby polegające na kolekcjonowaniu guzików. Istotna jest lektura przedmiotu, która pozwala zgłębić wiedzę na ten temat: *Polskie guziki regulaminowe niewojskowe od 1918 roku*¹, a szczególnie rozdziałów: *Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP)*, *Polska Organizacja Skautowa (POS)*, *Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej (ZHR)*. Jest to jak dotąd jedyne opracowanie przedmiotowe poświęcone harcerskim guzikom mundurowym. Ogromną pomocą w identyfikacji, opisie, a w konsekwencji katalogowaniu guzików służyła monografia: *Guziki. Polskie guziki wojskowe od XVI do końca*

Cennik KDH nr 16.

*XX wieku*². Zamieszczony tam alfabetyczny spis oznaczeń występujących na guzikach wraz z informacjami o firmach produkujących i sprzedających polskie guziki wojskowe dostarczył wielu interesujących, istotnych i przydatnych informacji.

Bardzo pomocna okazała się także strona internetowa Polskich Kolekcjonerów Guzików³, którą prowadzi Robert Władysław

Bauer. Informacji o wykonawcach i stosowanych przez nich sygnaturach i oznaczeniach, a także wielu innych przydatnych informacji i wskazówek, na stronie został zamieszczony bardzo obszerny katalog, obejmujący ponad 8200 guzików.

Cennych informacji dostarczyły także książki adresowe, w tym przemysłowe i branżowe, oraz spisy abonentów Polskiej Akcyjnej Spółki Telefonicznej. Dzięki informacjom tam zawartym była możliwa identyfikacja wytwórców guzików. Spieszę zaznaczyć, że część wykonawców to wytwórcy prawdopodobnie, a ich nazwiska widnieją w kategoriach: grawerzy, guziki, galanteria.

Kolejnym krokiem była kwerenda mająca na celu odszukanie harcerskich regulaminów mundurowych obowiązujących na przestrzeni lat. Ku mojemu zaskoczeniu Waclaw Błażejowski w *Bibliografii Harcerskiej*⁴ notuje tylko jeden regulamin z 1933 roku, obowiązujący w Organizacji Harcerzy.

Informacji poszukiwałem także w katalogach składnic harcerskich: Centralnej Komisji Dostaw ZHP (CKDH) z Warszawy⁵, Lwowskiej Składnicy Harcerskiej⁶ oraz Komisji Dostaw Harcerskich (KaDeHa)

¹ Wojciech Kustowski, *Polskie guziki regulaminowe niewojskowe od 1918 roku. Próba skatalogowania*, wyd. 1, Kraków, 2010; wyd. 2, Kraków, 2011; wyd. 3, Kraków, 2013; wyd. 4, Kraków, 2014.

² Wojciech Boczkowski, Michał Jaroszyński-Wolfram, Krzysztof Gładki, *Guziki. Polskie guziki wojskowe od XVI do końca XX wieku. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa, 1999.

³ <https://www.buttonarium.eu>.

⁴ Waclaw Błażejowski, *Bibliografia harcerska 1911-1960*, Warszawa, 1981.

⁵ *Cennik Centralnej Komisji Dostaw ZHP. 1910-1940*, Warszawa, [1939].

⁶ *Cennik Nowości Nr 4 z 1935 r. Lwowska Składnica Harcerska. Bezplatny dodatek dla prenumeratorów „Skauta”*.

z Poznania⁷. Okazało się, że zawierały one interesujące i zarazem istotne informacje, o których będzie mowa, umożliwiające określenie wyglądu oraz materiału, z jakiego zostały wykonane oferowane w sprzedaży guziki.

Kwerenda objęła także literaturę harcerską, w tym najstarsze znane publikacje. Sięgnąłem do podręczników autorstwa Andrzeja Małkowskiego⁸, Mieczysława Schreibera i Eugeniusza Piaseckiego⁹ oraz Bronisława Bouffała¹⁰, stanowiących tłumaczenia dzieła gen. Roberta Baden-Powella *Scouting for boys*, ale autorzy zawarli w nich niewiele informacji o guzikach mundurowych.

Cennik CKDH na 1940 r. Zbiory Pawła Rozdżestwieńskiego.

Pomocą w określeniu miejsca produkcji lub występowania oraz datowaniu guzików były gromadzone od wielu lat mundury harcerskie. Dzięki kilkunastu posiadanym mundurom z lat 1935–1949, spośród których proveniencja większości została z dużym prawdopodobieństwem lub w sposób pewny ustalona, udało się zweryfikować informacje uzyskane dzięki tym publikacjom. Niezwykle

pożyteczny w kontekście opracowania okazał się ponadto udział w przygotowaniach do wystawy poświęconej historii munduru harcerskiego w Muzeum Harcerstwa w Warszawie, podczas których miałem możliwość zapoznać się ze zgromadzonymi tam muzealiami.

Niniejszy artykuł obejmuje lata 1917–1949. Jest to determinowane rozpoczęciem masowej produkcji guzików, liczbą produkowanych w tym okresie wzorów, a także możliwością zidentyfikowania producentów guzików i miejsc ich wytwarzania. Zdecydowana większość guzików produkowanych w tym okresie posiada sygnatury wykonawców, a także inne oznaczenia producenckie.

Mając na względzie technologię wytwarzania warto dodać, że małe guziki miały średnicę 16–17 mm, a duże (do peleryn, płaszczy harcerskich i kurtek) – 21–22 mm. Najczęściej spotykane guziki w omawianym okresie były wykonywane z metalu (zwykle alpaka, miedź lub mosiądz). Zdarzają się też guziki wykonane z orzecha, galalitu lub skóry. Harcerskie guziki mundurowe były jedno- lub dwuwarstwowe. Jednowarstwowe to takie, które zostały wytworzone z jednej metalowej blaszki z dolutowanym metalowym uszkiem wykonanym z drutu. Z kolei guziki dwuwarstwowe zostały wykonane w ten sposób, że osobno został wytłoczony awers, czyli element z lilijką, a osobno rewers (z uszkiem), na którym widnieją sygnatury i oznaczenia. Warstwa z awersem posiada większe rozmiary i jest cieńsza. Następnie łączono warstwy w ten sposób, że zaciskano (zawijano) blaszkę awersu na warstwie z rewersem i uszkiem tak, aby obydwie ściśle przylegały do siebie. Przestrzeń pomiędzy warstwami mogła być wypełniona tekturką lub skórą, a niekiedy pozostawała bez wypełnienia.

1917-1939

Warszawa

Umundurowanie od najwcześniejszych lat stanowiło ważny element identyfikacji w Skautingu polskim. W publikacji Andrzeja Małkowskiego można wyczytać, że mundur ma kolor khaki¹¹, ale autor nie wspomina

¹¹ *Scouting jako system...*, s. 45.

o materiale, z jakiego wykonane są guziki, ani o ich rozmieszczeniu na mundurze. Autorzy *Harców młodzieży polskiej* podają, że barwa munduru ma być sino-popielata¹². Z kolei w podręczniku Bronisława Bouffała został zawarty najpełniejszy opis munduru harcerskiego. Można tam wyczytać, że: *ubranie skauta składa się z flanelowej koszuli w kolorze brązowym, niebieskim, zielonym lub szarym, z dwiema kieszonkami na piersiach, zapinanymi na guziczki [...]*¹³. Z zachowanych fotografii można wnioskować, że przy harcerskich mundurach widniały płaskie guziki wykonane z galalitu¹⁴ z dwoma lub czterema dziurkami [fot. 1].

Fot. 1. Skaut warszawski, ok. 1917 r. Źródło: Internet. Wszystkie następne ilustracje pochodzą ze zbiorów Marcina Binasiaka, Łódź.

Można przypuszczać, że skoro w wyniku uzgodnień poczynionych podczas Zjazdu Zjednoczeniowego w Warszawie, obradującego w dniach 1–2 listopada 1916 roku, na nakryciach głów harceerek i harcerzy pojawiły się lilijki opatrzone skrótowcami ONC i, już nie POS, a ZHP, to i przy mundurach najprawdopodobniej pojawiły się guziki z lilijkami.

Pierwszym wykonawcą krzyży harcerskich na masową skalę był warszawski gra-

¹² *Harce młodzieży...*, s. 36.

¹³ *Scouting dla młodzieży...*, s. 17–18.

¹⁴ *Galalit*, także sztuczny róg, kazeinit, kalolit, laktelit – tworzywo sztuczne otrzymywane z kazeiny, wyglądem przypomina masę rogową. Po raz pierwszy wytworzony przez Wilhelma Krichego w 1897 r.

wer Józef Chyliński¹⁵, w związku z czym pozwalam sobie postawić tezę, że pierwsze guziki z wizerunkiem lilijki zostały wytworzone w jego zakładzie [fot. 2]. Józef Chyliński używał sygnatury J.C.W. oraz oznaczeń N/S MASYWNY¹⁶ i PRIMA¹⁷.

Fot. 2.
Uwaga: Fotografie guzików są przeskalowane.

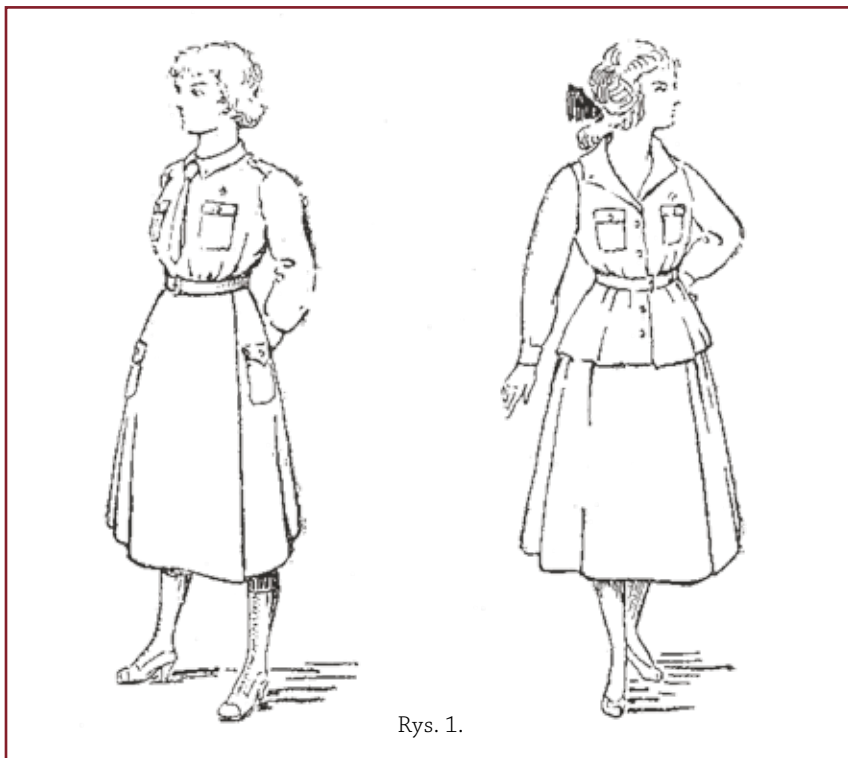
Wydaje się ponadto, że wczesne guziki harcerskie charakteryzuje nawiązanie do wzorów angielskich oraz groszkowana struktura wokół lilijki.

Pierwsze ogólnozwiązkowe regulacje dotyczące mundurów harcerzek i harcerzy zostały wprowadzone w ZHP w 1921 roku.

Strój harcerki [...]

1) *Bluzka koszulowa [rys. 1] długa z karczkiem, gładka lub lekko przymarszczona [...], zapinana z przodu na guziczki, przystosowane do materiału. [...] Naramienniki [...] zapinane przy kołnierzu na guziki. [...]*

2) *Spódniczka [rys. 1] wełniana na pasku, gładka dowolnego kroju [...], opatrzona po bokach kieszeniami zapiętymi na guziki. [...]*

Rys. 1.

Rys.2.

¹⁵ Józef Chyliński (1875–1951), właściciel Fabryki Wyrobów Metalowych, założonej przez ojca, Zygmunta (1861–1905). J. Chyliński przejął zakład grawerski po swoim ojcu i prowadził go w latach 1902–1950. Zakład ten mieścił się początkowo przy ul. Elektoralnej 30 (1902–1915), potem przy ul. Ogrodowej 25 (1915–1930), a następnie przy ul. Kaleńskiej 1 (1930–1937) i ul. Kaleńskiej 5 (1937–1950) w Warszawie. Spoczął na Starych Powązkach w Warszawie (oznaczenie grobu: kwatery 89, rząd 2 miejsce 21).

¹⁶ MASYWNY – napis reklamowy, który oznacza wysoką wytrzymałość (solidność konstrukcji guzika). Niekiedy występuje samodzielnie, ale bywa, że jest jako uzupełnienie innych napisów reklamowych i/lub sygnatur, np. N/S.

¹⁷ Prima – człon napisu reklamowego w języku niemieckim, który oznacza najlepszy/-a/-e (gatunek, jakość, wykonanie). Najczęściej jest dopełnieniem sygnatur wytwórców i/lub występuje w połączeniu z wyrazami N/S MASYWNY oraz QUALITAET.

7) *Zwierzchnie okrycie: szary sweter lub żakiet [rys. 2]. Kołnierz szeroko wykładany, który można w razie potrzeby podnieść i spiąć na klapę pod szyję. Pasek z materiału opatrzony klamrą, po bokach dwie obszerne kieszenie zapięte na guziki. [...]*¹⁸.

¹⁸ Rozkaz Głównej Kwatery Żeńskiej L. 2 z dnia 10 maja 1921 r., Rozkazy, Okólniki i Instrukcje Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego nr 11 z 20 lipca 1921 r.

A. *Strój harcerza [rys. 3] I. [...]*

b) *koszula mundurowa wełniana (flanelowa, flaneletta)¹⁹ zapinana na trzy guziki [...], kołnierz niski, wykładany z dziurkami do przypinania na guziki na piersiach [rys. 4];*

¹⁹ Krój ściśle według wzoru koszul harcerskich, wyrabianych przez wojną we Lwowie [przypis w autentycznym brzmieniu – przyp. MB].

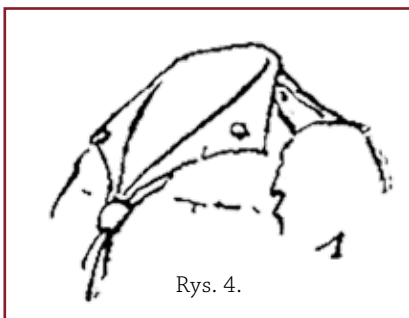
Fot. 3.

Rys. 3.

Fot. 4.

Rys. 4.

warszawski grawer, Józef Michrowski²³ można przypuszczać, iż był on kolejnym wykonawcą harcerskich guzików mundurowych [fot. 6]. Inną przesłanką może być podobieństwo tego wzoru do wzoru Józefa Chylińskiego-

Fot. 6.

go, w szczególności groszkowana struktura wokół lilijki. Józef Michrowski posługiwał się sygnaturą J.M.W. Stosował także oznaczenie N/S JEDNOSTAJNY²⁴.

Zbliżonym do guzika z pracowni Józefa Chylińskiego jest wzór nieustalonego wykonawcy, pochodzącego najprawdopodobniej z Warszawy, używającego sygnatury I.M.W²⁵ i oznaczenia N/S JEDNOSTAJNY [fot. 7]. Ze względu na wizerunek lilijki i groszkowane tło można przypuszczać, że jest to guzik

Fot. 7.

rękawy z mankietami zapinanymi na dwa guziki: obok guzików dziurki do podpinania rękawów na guziki, znajdujące się powyżej łokcia (jeden od strony zewnętrznej, drugi – wewnętrznej). Kieszenie dwie naszywane na piersiach, zapinane na klapki proste.

B. Strój instruktora

II. Kurtka instruktorska z wycięciem u szyi, nakładana na koszulę.

Krój kurtki: wzorowany na frenczach²⁰ wojskowych z wycięciem u szyi, cztery kieszenie naszywane, gładkie, zapinane na klapki

bez wycięć [...].Kurtka zapinana na cztery guziki z przodu (guziki skórzane brązowe) [...].²¹

Na kurtce instruktorskiej hm. Witolda Fuska²² [fot. 3], założyciela Skautingu w Bieczu, wzorowanej na opisie, widoczne są skórzane guziki, o których mowa powyżej. Jeden z nich w powiększeniu [fot. 4].

Wziąwszy pod uwagę fakt, że kolejnym oficjalnym wytwórcą krzyży harcerskich był

z tego samego okresu, co wzory Józefa Chylińskiego i Józefa Michrowskiego.

²³ Józef Michrowski (1881–1952), prowadził zakład grawerski przy ul. Marszałkowskiej 127, a następnie przez wiele lat przy ul. Nowy Świat 15. J. Michrowski produkował także guziki dla Straży Pożarnej, Kolejowej Straży Pożarnej, Zarządu Miasta Stołecznego Warszawy oraz Wojska Polskiego. Spoczął na Cmentarzu Bródzińskim w Warszawie (oznaczenie grobu: kwatery 2B, rząd 4miejsce 1).

²⁴ JEDNOSTAJNY – napis reklamowy, który oznacza, że awers i rewers guzika zostały wykonane z tego samego materiału i nie został pokryty żadną warstwą innego metalu.

²⁵ Wytwórca ten produkował także guziki m.in. dla Polskich Kolei Państwowych i Wojska Polskiego.

²⁰ French, także french – dawniej kurtka o kroju wojskowym, z klapami i czterema naszytymi kieszeniami.

²¹ Rozkaz Głównej Kwatery Męskiej L. 19 z dnia 3 czerwca 1921 r. [w:] Rozkazy, Okólniki i Instrukcje Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego, Warszawa, 20 lipca 1921, nr 11.

²² Fotografie munduru i guzików Witolda Fuska udostępnione dzięki uprzejmości Muzeum Ziemi Bieckiej w Bieczu.

Stanisław Lipczyński²⁶ był mistrzem graverstwa w Warszawie, a także aktywnym działaczem państwowym, samorządowym, społecznym i cechowym. Produkowane przez niego guziki harcercy posiadały sygnaturę S.L.W. Udało się dotąd zidentyfikować dwa wzory, z czego jeden posiada charakterystyczną szeroką lilijkę [fot. 8, 9], a ta na dru-

Fot. 8 i 9.

nik Harcerski, w którym zostały zamieszczone wszystkie obowiązujące w ZHP przepisy, regulaminy i instrukcje, w tym także akty prawne dotyczące zasad prowadzenia działalności harcercy. Tym samym nastąpiło także unormowanie kwestii dotyczących umundurowania obowiązującego w całej Organizacji. Na mocy rozkazów Naczelnictwa

Fot. 10 i 11.

gim guziku przypomina lilijkę używaną na nakrycia głowy [fot. 10, 11]. Guziki Stanisława Lipczyńskiego miały ponadto oznaczenie N/S JEDNOSTAJNY.

Przełom lat 1927/1928 wieńczył prace nad uporządkowaniem kwestii metodycznych i organizacyjnych w Związku Harcerstwa Polskiego. Wydatnie przyczynił się do tego hm. RP Stanisław Sedlaczek, ówczesny Naczelnik Głównej Kwatery Męskiej. W 1928 roku jego staraniem ukazał się *Rocz-*

ZHP, Naczelniczki Głównej Kwatery Żeńskiej i Naczelnika Głównej Kwatery Męskiej wprowadzono stosowne regulaminy mundurowe.

MUNDUR MŁODZIEŻY

(kolor munduru szary)

Bluza flanelowa, względnie płócienna, na wierzch; karczek z tyłu, dwie kieszenie prostokątne na górze, kołnierz Słowackiego, przypinany na guziki do ramion lub zapinany pod szyję.

Spódniczka wełniana lub płócienna: 2 kieszenie na wierzchu. [...]

Spódniczkę i bluzkę można zastąpić całą sukienką [...]

Sukienka cała bez karczka, z przodu zapinana od góry do dołu na guziki; z przodu 2 kontrafaldy, z tyłu gładka; 2 kieszenie na kontrafaldach u góry, 2 na dole; mankiet pojedynczy, 2 guziki; naramienniki zapięte na ramieniu na guzik. [...]

MUNDUR STARSZYNY

Materiał wełna szara [...]. Krój: french-półtwięty, plecy gładkie, długość 35 cm od dołu spódniczki do dołu frencha. 4 kieszenie z kontrafaldką do wewnątrz, z patką prostokątną, zapinaną na guzik. [...] Naramienniki [...] dochodzą do szwu, są przypięte na guzik pod kołnierzem. [...] Guziki rogowe, szare, mundur zapina się na 3 guziki. [...] Rękaw

z mankiem prostym naszytym gładko, 2 guziki. [...]²⁷.

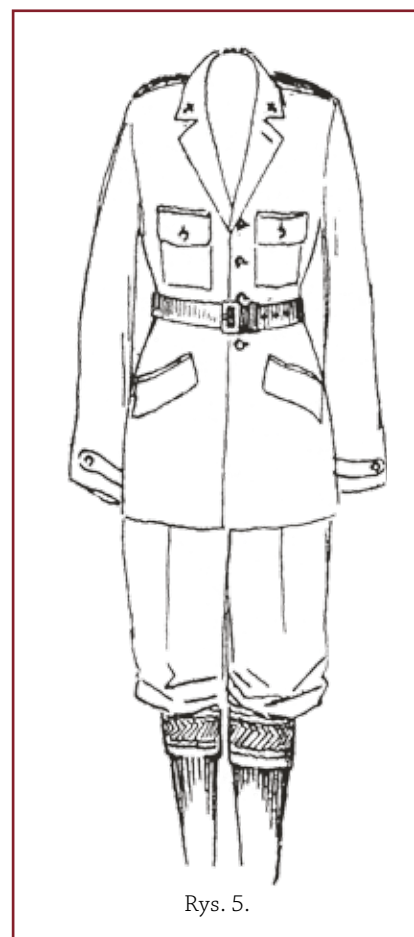
Z powyższych przepisów dowiadujemy się po raz pierwszy, że guziki przy mundurach starszyny w Organizacji Harcerki mają być rogowe (z galalitu) w kolorze szarym.

[II.] STRÓJ HARCERZA

A. [...]

2) Koszula mundurowa [...] wełniana lub flanelowa zapinana na 3 guziki, z naramiennikami zwężającymi się ku szyi, kołnierz niski, wykładany z dziurkami w rogach do przypinania na guziki [...], rękawy z mankietami zapinanymi na jeden guzik; obok guzika dziurka do podpinania rękawa na guziki znajdujące się powyżej łokcia (jeden od strony zewnętrznej, drugi – wewnętrznej). Kieszenie dwie naszywane na piersiach, zapinane na klapy proste. [...]

B. Strój zimowy. [...]

Rys. 5.

²⁶ Stanisław Lipczyński (1864–1940), w 1917 r. był członkiem Tymczasowej Rady Stanu, w 1918 r. – członkiem Rady Stanu, radnym m.st. Warszawy, zastępcą komendanta I okręgu Straży Obywatelskiej m.st. Warszawy w 1920 r., członkiem Komisji Rzemieślniczych przy Zarządzie m.st. Warszawy, a w latach 1916–1939 starszym Zgromadzenia Jubilerów, Złotników i Grawerów Warszawy. Od 1890 r. prowadził Zakład Artystyczno-Grawerski, mający siedzibę przy ul. Marszałkowskiej 149. Produkował także guziki m.in. dla Legionów Polskich, służb dyplomatycznych i konsularnych Rzeczypospolitej Polskiej, Straży Pożarnej, uczniów szkół powszechnych, Polskiego Czerwonego Krzyża, członków żydowskiego ruchu młodzieżowego, Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, a także dla Wojska Polskiego. Spoczął na Starych Powązkach w Warszawie (oznaczenie grobu: kwatery 180, rząd 4 miejsce 1).

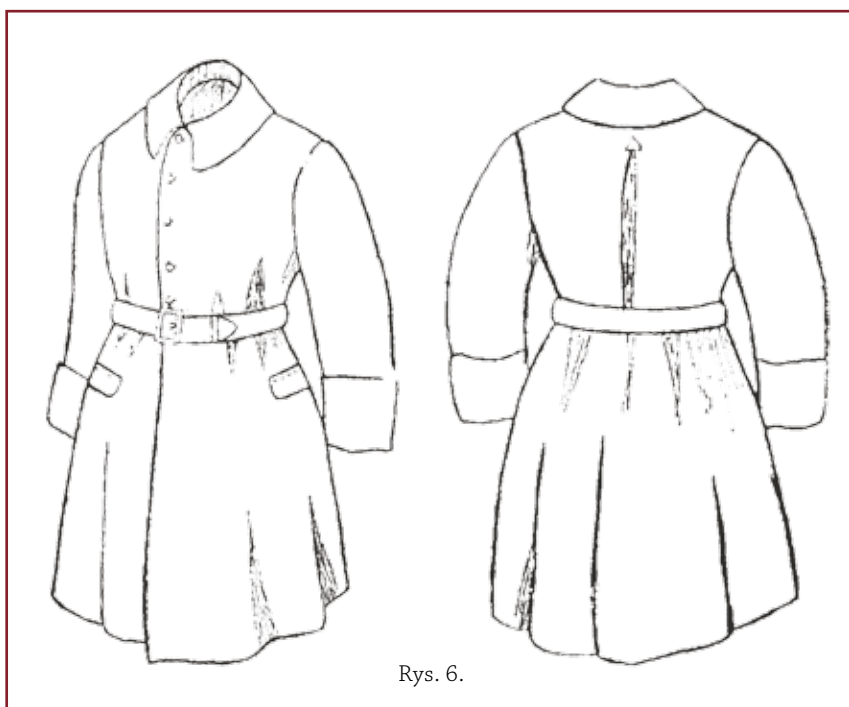
²⁷ Przepisy wprowadzone na podstawie Rozkazu Naczelniczki Głównej Kwatery Żeńskiej L. 1 z dnia 12 stycznia 1928 r., WU ZHP, r. 7 (X), nr 1, styczeń 1928, *Rocznik Harcerski*, Warszawa, 1928.

Krój kurtki zimowej wierzchniej [rys. 5]. Kurtka sukienka watawana lub podbita futrem z kołnierzem wykładanym, zapięta na 5 płaskich guzików szaro-zielonych kościanych, cztery kieszenie, dwie na piersiach. Naramienniki na guzikach płaskich, końce naramienników ukryte pod kołnierzem. Na rękawach patki zapinane na guziki. Na kołnierzu 2 liście czarne, oksydowane, wysokości 1 cm [...].

III. STRÓJ HARCMISTRZA [...]

2) Koszula [...] – jak u chłopca.

Strój zimowy: kurtka a) jak młodzieży, z różnicą: na kołnierzu: podharcmistrza – srebrne lilijki, harcmistrz – złote [...], b) lub płaszcz [rys. 6], na kołnierzu lilijki²⁸.

Rys. 6.

Warto zauważyć, że w opisie kurtki zimowej wierzchniej przeznaczonej dla harcerzy i harcmistrzów określono kolor i rodzaj materiału, z jakiego winny zostać wykonane guziki.

Nie ma natomiast informacji o rozróżnieniu guzików przeznaczonych dla starszyny (złote) i dla młodzieży harcerskiej (srebrne lub oksydowane), chociaż takowe pojawiają się w produkcji, prawdopodobnie już w latach dwudziestych.

²⁸ Regulamin munduru i odznak harcerskich wprowadzony na podstawie Rozkazu Naczelnika Głównej Kwatery Męskiej L. 1 z dnia 2 stycznia 1928 r., WU ZHP, r. 7 (X), nr 1, styczeń 1928, *Rocznik Harcerski*, Warszawa, 1928.

Kolejnym zakładem produkującym guziki harcerskie w dwudziestoleciu międzywojennym była wytwórnia, którą prowadzili Herc (także Gercko, Hercko) Skarnik i Munisz Fiszbein²⁹. Guziki te były sygnowane S.F.W., S.F., ESEF [fot. 12, 13] oraz oznaczeniem N/S JEDNOSTAJNY.

I.R.W. to prawdopodobnie sygnatura warszawskiego producenta z okresu międzywojnia, Icka Ryzenmana³⁰ [fot. 14, 15, 16]. Posiadały ponadto oznaczenia MASYWNY i N/S JEDNOSTAJNY.

Kolejny producent z Warszawy, sygnujący swoje guziki B.R. lub B.R.W. to najprawdopodobniej B.W. Rosenthal³¹ [fot. 17, 18]. Guziki

Fot. 12 i 13.

Fot. 14 i 15, 16.

Fot. 17 i 18.

tego wytwórcy posiadały niekiedy oznaczenie N/S MASYWNY.

²⁹ H. Skarnik i M. Fiszbein prowadzili Wytwórnię Guzików i Wyrobów Metalowych, która miała siedzibę przy ul. Nowolipki 34. Produkowała także guziki m.in. dla żydowskiego ruchu młodzieżowego, Związku Strzeleckiego, Zarządu Miejskiego Stołecznego Miasta Poznania, Poczтовой Kasy Oszczędności, Ochotniczych Drużyn Robotniczych, a przede wszystkim wiele wzorów guzików dla Wojska Polskiego. Losy wytwórców nie są znane.

³⁰ I. Ryzenman prowadził w Warszawie zakład grawerski przy ul. Miłej 15.

³¹ B.W. Rosenthal prowadził firmę grawerską, a następnie zakład litograficzny i drukarnię w Warszawie przy ul. Dzielnej 3. Produkował guziki m.in. dla Wojska Polskiego.

Fot. 19.

Guziki opatrzone sygnaturą W.S.W. i oznaczeniem POLONIA (umieszczonym w rombie) zostały wykonane najprawdopodobniej w warszawskim zakładzie Wolfa Szpekulanta³² [fot. 19]. Wykonawca stosował ponadto na guzikach określenie MASYWNY. Przez pewien czas prowadził zakład wspólnie z A. Szwarcem.

Wiele wzorów guzików harcerskich z okresu dwudziestolecia międzywojennego nie posiada oznaczeń. I choć ich wykonawcy pozostają anonimowi, to analizując poszczególne wzory można przypuszczać, że zostały wykonane przez wytwórców warszawskich [fot. 20, 21, 22, 23, 24]. Niektóre z nich posiadają oznaczenia MASYWNY, N/S MASYWNY, ALPACCA³³.

W 1930 roku Główna Kwatera Męska postanowiła usankcjonować umundurowanie członków harcerskich drużyn żeglarskich. Niestety zapis dotyczący guzików odnosi się wyłącznie do marynarek, noszonych przez drużynowych i przybocznych. Ów zapis pozwala wysnuć przypuszczenie, że nie były to guziki opatrzone lilijką umieszczoną na kotwicy. Jednak ostatni wydany przed wybuchem II wojny światowej cennik CKDH przynosi informację, że komisja dostaw oferuje guziki czarne z kotwicami do mundurów żeglarskich³⁴.

Umundurowanie drużyn żeglarskich [...]

Drużynowi (bez stopni instruktors. żegl.) oraz pierwszy i drugi przyboczny, noszą gra-

natowe dwurzędowe marynarki z sześcioma ciemnymi guzikami³⁵.

Po zmianach, jakie zaszły w Związku w wyniku obrad XI Walnego Zjazdu ZHP, który odbył się w Krakowie w dniach 1–2 lutego 1931 roku, Naczelnik Harcerzy już w 1933 roku dokonał zmian w regulaminie mundurowym. Pewną zmianą w stosunku do wcześniej obowiązujących przepisów jest

Fot. 20, 21, 22, 23, 24.

nie tylko umieszczenie informacji o kolorze guzików, ale także materiale, z jakiego winny być wytwarzane.

II. Strój harcerza [rys. 7] [...]

Koszula harcerska

³⁵ *Harcerskie Drużyny Żeglarskie*, Rozkaz Naczelnika Głównej Kwatery Męskiej L. 9 z dnia 10 kwietnia 1930 r., WU ZHP, r. 8 (XII), nr 5, maj 1930 r.

Rys. 7.

Koszula harcerska, barwy polowej wełniana, flanelkowa lub płócienna [...] zapinana po środku z przodu na 3 guziki kościane, barwy nieco ciemniejszej od koszuli lub tłoczone ze skóry. [...] Kołnierz wykładany niski z dziurkami na rogach, do przypinania na guziki. Rękawy luźne, rozpięte na drugi guzik. [...] Naramienniki z tego samego materiału, szerokości 4,5 cm, przy wszyciu, zwężające się ku górze do 2,5 cm – ścięte u góry i zapięte na guzik przyszyty do koszuli przy kołnierzu. Kieszenie dwie naszyte z zewnątrz na piersiach, z fałdą przez środek wzdłuż zamykane kłapkami, zapiętymi na jeden guzik. [...] Zasadniczo bluzę nosi się z kołnierzem rozpiętym, którego rogi zapięte są na guziki przyszyte pomiędzy naramiennikami a kieszeniami; rękawy podwinięte. [...]

Spodenki i spodnie

Spodenki krótkie, barwy koszuli. [...] Po obu bokach w szwach kieszenie dostatecznie głębokie, zapinane na jeden guzik. Trzecia kieszeń z tyłu z prawej strony, wszyta wewnątrz, zamykana kłapką, zapinana na jeden guzik. [...]

[...]

Płaszcz [rys. 8]

Płaszcz z sukna grubego, barwy polowej [...] Płaszcz zapięty z przodu na sześć dużych

³² W. Szpekulant prowadził firmę grawerską przy ul. Leszno 14, a następnie – ul. Nowolipki 6. Produkował guziki m.in. dla Związku Strzeleckiego i Wojska Polskiego.

³³ *Alpacca* – napis reklamowy informujący o wykonaniu guzika ze srebrzystobiałego mosiądzu wysokoniklowego, imitującego prawdziwe srebro. Występuje w połączeniu z wyrazami i oznaczeniami, tj. N/S JEDNOSTAJNY, N/S MASYWNY i/lub z sygnaturami wytwórców.

³⁴ Cennik Centralnej Komisji Dostaw ZHP. 1910–1940, Warszawa, [1939], s. 3.

skórzanych guzików, piąty guzik w stanie³⁶. Na dolnych rogach płaszcza od wewnątrz z lewej strony guzik, a z prawej patka z dziurką dla spinania płaszcza z tyłu podczas marszu. Z tyłu dla podtrzymania pasa głównego przy bocznych szwach pleców przyszyte dwie patki [...] zapinane ku górze na jeden guzik skórzanym. [...] Na spodniej części rękawa patka, jak przy płaszczu z tyłu przyszyta do rękawa przy szwie tylnym [...], drugi guzik przyszyty ku przodowi tak, aby przy zapięciu nań patki rękaw szczelnie przylegał do ręki. Kieszenie dwie przecięte pionowo i zapinane na jeden guzik.

III. Strój starszyny [rys. 9] [...]

Kurtka instruktorska

Kurtka z kamgarnu³⁷ barwy polowej [...]. Kołnierz wykładany [...] zapinany z przodu na trzy guziki skórzane, ostatni guzik w stanie [...]. Górne kieszenie [...] zamykane na klapę prostokątną [...] zapinaną na jeden guzik [...]³⁸.

W „Wiadomościach Urzędowych ZHP” z kwietnia 1933 roku została zamieszczona informacja, że część regulaminu mundurowego dotycząca zuchów i starszych harcerzy została ujęta w kolejnym numerze periodyku. Naczelnik Harcerzy słowa dotrzymał i w maju 1933 roku odpowiednie zapisy znalazły się na szpaltach WU ZHP. Także i ten punkt regulaminu, dotyczący starszych harcerzy określał tak kolor, jak i materiał, jaki ma zostać użyty do produkcji guzików mundurowych.

V. Strój starszego harcerza

Strój starszego harcerza jest taki sam jak harcerza z dodatkiem kurtki. Kurtka – kroju kurtki instruktorskiej, bez naramienników zapinana na 4 płaskie szaro-zielone guziki kościane, z czterema kieszeniami [...]³⁹.

³⁶ Stan – inaczej pas, talia.

³⁷ Kamgarn – przędza lub tkanina z wełny czesankowej, o splocie ukośnym, z grubą, wyraźną prążką, gęsta, dosyć gruba, mocna. Używana dawniej na galowe i wyjściowe mundury wojskowe generałów, oficerów i podoficerów zawodowych (starszych), także na galowe i wyjściowe mundury policyjne, znacznie rzadziej na ubrania cywilne, [za:] Wikipedia.

³⁸ Regulamin munduru harcerskiego, Rozkaz Naczelnika Harcerzy L. 6/33 z dnia 7 marca 1933 r., WU ZHP r. 11 (XII), nr 4, kwiecień 1933 r.

³⁹ Regulamin munduru harcerskiego (dokończenie), Rozkaz Naczelnika Harcerzy L. 7/33 z dnia 24 kwietnia 1933 r., WU ZHP r. 11 (XII), nr 5, maj 1933 r.

Rys. 8.

Rys. 9.

Fot. 25.

[fot. 25]. Wykonawca tego guzika – prawdopodobnie także z Warszawy – również pozostaje anonimowy.

Po wejściu w życie Regulaminu munduru harcerskiego z 1933 roku, obowiązującego w Organizacji Harcerzy produkowano także guziki nieopatrzony lilijkami, wykonywane z galalitu w kolorze khaki lub brązowym, przyszywane za pomocą czterech dziurek. Takie guziki (w kolorze khaki) widnieją na mundurze harcerza 25 Warszawskiej Drużyny Harcerzy im. hetmana Stanisława Żółkiewskiego [fot. 26, 27], działającej od

Fot. 26.

Fot. 27.

Nieczęstą praktyką było oznaczanie na rewersach guzików roku produkcji. Zdarzało się jednak, że rok wykonania pojawiał się na rewersach, w przypadku tego wzoru – 1939, razem z oznaczeniem MASYWNY

1935 roku w Gimnazjum Wojciecha Górskiego w Warszawie. Guzik w kolorze brązowym widnieje przy zachowanym naramienniku z munduru Tadeusza Zawadzkiego ps. Zośka, harcerza, a następnie instruktora 23 Warszawskiej Drużyny Harcerzy im. Bolesława Chrobrego [fot. 28]. Nie udało się ustalić producenta tych guzików, ale wydaje się, że można by przypisać je wykonawcy z Warszawy.

Rys. 28.

W okresie II Rzeczypospolitej, oprócz guzików mundurowych wytwarzano również guziki do peleryn, płaszczy harcerskich i kurtek [fot. 29, 30, 34].

Jak łatwo wywnioskować, harcerskie guziki mundurowe do 1939 roku były produkowane na potrzeby Związku Harcerstwa Polskiego głównie w Warszawie. Ale wytwarzanie guzików harcerskich miało miejsce także w Łodzi, Częstochowie, Poznaniu i Lwowie, a także – najprawdopodobniej na potrzeby ZHP w Niemczech – w niestabilnym miejscu.

Fot. 29 i 30.

ŁÓDŹ

Jednym z najbardziej znanych producentów guzików w przedwojennej Polsce był łódzki przemysławiec, Bronisław Grabski⁴⁰. Udało się zidentyfikować dwa wzory guzików harcerskich, wytwarzanych przez jego zakład. Guziki były opatrzone sygnaturami B.G., B.G.Ł., B. GRABSKI, BRON. GRABSKI, SYRENA. Pierwszy guzik ma na awersie lilijkę z charakterystyczną pionową kreską [fot. 32]. W drugim, częściej spotykanym wzorze oprócz sygnatur na rewersach na niektórych guzików pojawiał się rok produkcji (poniżej

⁴⁰ Bronisław Grabski (1891–1969), założył i od 1921 r. prowadził Zakłady Przemysłowe, mające siedzibę przy ul. Zakątnej 59/61 (ob. ul. kpt. Stefana Pogonowskiego) w Łodzi. W grudniu 1946 r. jego zakład został upaństwowiony, a na jego bazie powstały Łódzkie Zakłady Przemysłu Guzikarsko-Pasmanteryjnego, przemianowane w późniejszych latach na Zakłady Wyrobów Galanteryjnych WAGMET im. Małgorzaty Fornalskiej. Kiedy B. Grabski, który na mocy decyzji władz państwowych utracił dorobek swojego życia chciał zatrudnić się w nowo powstałym zakładzie, nie został przyjęty do pracy. Wykonywał także guziki m.in. dla Straży Pożarnej, Zarządu Miasta Łodzi, Zarządu Królewskiego Stołecznego Miasta Lwowa, Polskich Kolei Państwowych, Kolei Elektrycznej Łódzkiej, Kolei Elektrycznych Zagłębia Śląsko-Dąbrowskiego, Stowarzyszenia Opieki nad Niezatrudnioną Młodzieżą, Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, Pocztowej Kasy Oszczędności, szkół powszechnych i podoficerskich. B. Grabski był głównym wytwórcą guzików dla Wojska Polskiego – szacuje się, że wyprodukował ich ok. 40 mln sztuk. Spoczął na Starym Cmentarzu w Łodzi (oznaczenie grobu: 34–M2).

uszka). Czasami był to pełny rok (np. 1939), a czasami tylko dwie ostatnie cyfry (np. 39). Powyżej uszka umieszczano kolejny numer matrycy – niekiedy w lustrzanym odbiciu. Z informacji zamieszczonej na rewersie prezentowanego guzika można wnioskować, że

Fot. 31.

został wyprodukowany w 1939 roku [fot. 31]. Inne guziki tego wzoru posiadają wyłącznie sygnatury wykonawcy [fot. 32, 33]. Guziki

Fot. 32 i 33.

tego wzoru obowiązywały w ZHP w latach 1945–1949, a także w latach 1956–1965.

Częstochowa

Guzik posiadający oznaczenie MASYW-NY [fot. 34], posiada krój czcionki tego napisu do pewnego stopnia przypominający ten, który widnieje na guziku sygnowanym

Fot. 34.

E.W.C., zatem być może jest to guzik nieustalonego wykonawcy z Częstochowy, o którym będzie mowa.

Wytwórca kryjący się pod oznaczeniem E.W.C. pochodził najprawdopodobniej z Częstochowy⁴¹. Na niektórych egzemplarzach wytwarzanych guzików widnieje oznaczenie MASYWNY [fot. 36, 37, 38]. Guziki tego

Fot. 36, 37, 38.

wzoru z nowego bicia, choć nieopatrzony sygnaturami i napisami reklamowymi, kilka lat temu pojawiły się na rynku.

Poznań

Guzik mundurowy, opatrzony sygnaturą KaDeHa Poznań [fot. 39], to guzik wyprodukowany na zlecenie poznańskiej Komisji Dostaw Harcerskich⁴².

Na kolejnych fotografiach inny, dość często spotykany wzór guzików mundurowych, produkowanych w Poznaniu. I choć jest wiele odmian tego wzoru, to przez długi czas trudno było ustalić, gdzie je produkowano.

⁴¹ Wytwórca ten produkował także guziki m.in. dla powstałych w 1928 r. Linii Lotniczych LOT sp. z o.o.

⁴² Komisja Dostaw Harcerskich funkcjonowała w Poznaniu w latach 1913–1939 i 1945–1949. Miała status spółdzielni z odpowiedzialnością udziałami.

Fot. 39.

Fot. 40.

Guziki te posiadają przewiązki lilijki bez napisów [fot. 40], przewiązki ze skrótcem ZHP [fot. 41], a są także takie, które posiadają i skrótcem ZHP, i – na płatkach lilijki – lite-

Fot. 41.

Fot. 42.

ry ONC [fot. 42]. Dopiero zakup powojennych mundurów harcerskich – drużynowego po próbie z Łobżenicy k. Piły [fot. 43], a następnie harcerza z Buku k. Poznania [fot. 44, 45] pozwolił ustalić nie tylko miejsce produkcji tych guzików, ale także rok ich wykonania. Obydwa mundury były powojenne, ale przyszyto do nich zachowane przedwojenne guziki, na których widnieje rok produkcji – 1939 [fot. 46]. Stąd wiadomo, że wzór ten był produkowany w Poznaniu przed 1939 rokiem. Niestety, nie udało się ustalić, kto je wytwa-

Fot. 43.

Fot. 44.

Fot. 45.

rzał – być może także KaDeHa – najpoważniejszy, oprócz CKDH, Lwowskiej Składnicy Harcerskiej i Składnicy Harcerskiej Czuj-Czyn przy ul. Piotrkowskiej 136 w Łodzi,

Fot. 46.

dostawca umundurowania i ekwipunku harcerskiego. W cenniku KaDeHa⁴³ znajdują się zapisy potwierdzające treść znaną z cennika Lwowskiej Składnicy Harcerskiej. Czytamy w nim, że poznańska firma oferuje dla harcerzy *guziki harcerskie z orzecha kamiennego, kolor khaki, do koszulek*, informując jednocześnie, że *koszulki khaki gat. Prima* [dostarczane są] *z guziczkami z orzecha kamiennego z wytłoczoną lilijką harcerską*⁴⁴. Elementem umundurowania instruktorów są *guziki harcerskie z orzecha kamiennego, kolor khaki, komplet do frencza 3 duże, 8 małych*. Z kolei do mundurów harcerzy-żeglarzy oferowane są *guziki z kotwicą, żółte, metalowe*, a także *guziki z kotwicą czarne większe, z masy bardzo trwalej*. Natomiast *guziki harcerskie z orzecha kamiennego z wytłoczoną lilijką, kolor popielaty* lub *guziki harcerskie zwykłe, popielate duże* są przeznaczone do mundurów harcerek, a do mundurów instruktorek – *guziki harcerskie z orzecha kamiennego, popielate, komplet do munduru 4 duże i 12 małych*.

LWÓW

W przywołanych wyżej regulaminach mundurów można odnaleźć zapisy o guzikach wykonanych z rogu. Prawdopodobnie chodzi tu o zwykłe guziki, przyszywane do mundurów za pomocą dwóch lub czterech dziurek. Jednak wcale tak być nie musi.

⁴³ KaDeHa Poznań – 25 lat w służbie harcerstwa i sportu. Cennik nr 16, Poznań, 1938, s. 28–30.

⁴⁴ Autor nie napotkał guzików z wytłoczoną lilijką wykonanego z orzecha corozo innych wzorów, niż te, znane z lwowskich mundurów i płaszczy. Być może KaDeHa oferowała guziki produkowane przez Lwowską Składnicę Harcerską. Też tę zdaje się potwierdzać informacja w ofercie poznańskiej składnicy o guzikach z wytłoczoną lilijką harcerską – identycznych, jak guzików oferowanych przez składnicę ze Lwowa.

Kilkanaście lat temu zakupiłem mundur harcerski, na którym widniała plakietka z Jubileuszowego Złotu Harcerstwa Polskiego w Spale, a także naszywka z nazwą miejscowości – Jarosław. Do tego munduru były przyszyte kościane guziki z lilijką na prążkowanym tle. Wówczas nie zastanawiałem się jeszcze, gdzie mogły zostać wytworzone. Następnie zarejestrowałem je przy mundurach krośnieńskich harcerzy – Jana i Stanisława Magurów. Wydaje się, że odpowiedź na pytanie dotyczące miejsca wytwarzania guzików przyniósł kolejny nabytek – mundur harcerski ze Lwowa [fot. 47]. Mundur ten

Fot. 47.

posiada guziki wzoru, o którym mowa, a także firmową naszywkę z napisem Lwowska Składnica Harcerska [fot. 48]. Dzięki wielo-

Fot. 48

letnim poszukiwaniom z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że guziki te wykonano na zlecenie miejscowej składnicy. Dotychczas zidentyfikowałem guziki tego wzoru w kolorze jasno- i ciemnobrązowym oraz khaki [fot. 49, 50, 51]. Na podstawie ustaleń, poczynionych z hm. Jerzym Kwaśniewiczem z Sanoka wiem, że na zlecenie lwowskiej składnicy produkowano także guziki do płaszczy, peleryn i kurtek instruktor-

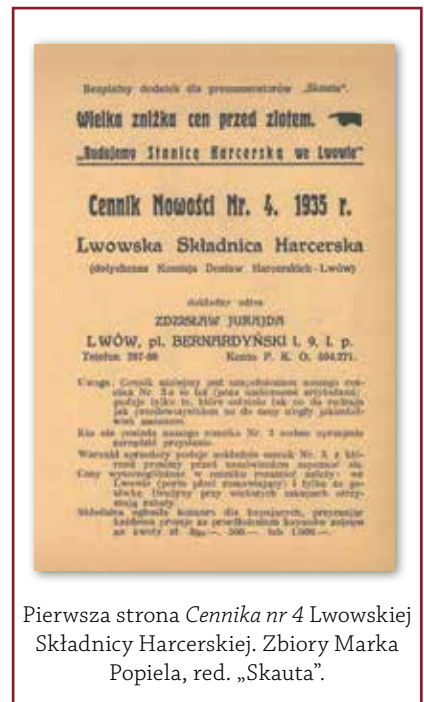

Fot. 49, 50, 51.

skich. Guzik ten ma większą średnicę i inny rysunek lilijki [fot. 52].

Fot. 52.

Pierwsza strona Cennika nr 4 Lwowskiej Składnicy Harcerskiej. Zbiory Marka Popiela, red. „Skauta”.

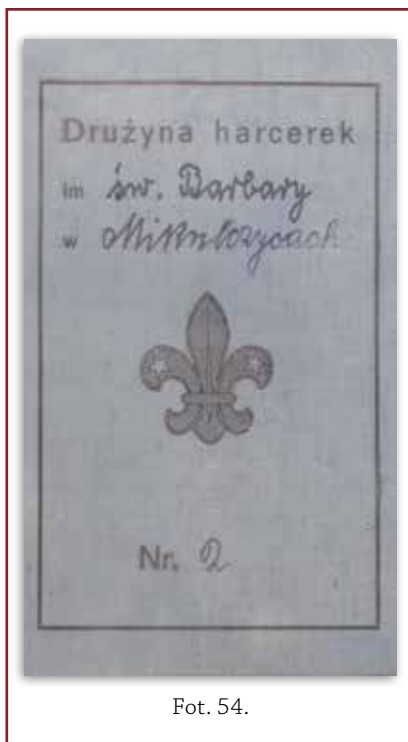
W cenniku znalazł się zapis, mówiący o tym, że oferowane są *Guziki: z orzecha imitującego kość. W kolorze khaki i popielatym. Z lilijką tłoczoną. Wielkość stosowana do koszul [harczerzy] i mundurów harcerek za sztukę 5 gr. Wielkość stosowana do kurtek i frenczy instr. 15 gr.* Z tych kilku zdań dowiadujemy się nie tylko, że składnica posiadała w swoim asortymencie guziki w dwóch rozmiarach, co potwierdza stan wiedzy o guzikach dystrybuowanych przez Lwowską Składnicę Harcerską, ale także o materiale, z jakiego są wykonane. Dotychczas przypuszczano, że tzw. guziki kościane – tak lwowskie, jak i wykonawców z innych miast – były wytwarzane z galalitu. Dzięki przywołanemu cennikowi można stwierdzić, że galalit nie był jedynym surowcem używanym do wykonywania tego typu guzików, bowiem guziki te były wytwarzane także z orzecha. Mowa tu najprawdopodobniej o orzechu corozo, zwanym też tagua⁴⁵.

ZHP w Niemczech

Niezwykłą ciekawostką okazał się guzik, który najprawdopodobniej był produkowany na zlecenie Związku Harcerstwa Polskiego w Niemczech [fot. 53]. Guzik barwy jasnobrązowej nie posiada żadnych oznaczeń. Jest wytworzony podobnie, jak guziki lwowskie – ma lilijkę na prążkowanym tle. Jednak widniejąca na nim lilijka ma dość charakterystyczny kształt. Szczęśliwym trafem, hm. Jacek Nawrocki z Krakowa miał sposobność zwiedzić wystawę pt. *Była taka drużyna... 3 Drużyna Harcerzy im. Tadeusza Kościuszki w Zabrze 1945–1950*, prezentowaną w Muzeum Miejskim w Zabrzu w dniach 16 maja–22 września 2015 roku. Na wystawie tej były prezentowane muzealia związane m.in. z działalnością ZHP w Niemczech, a wśród nich – legitymacje harcerskie

Fot. 53.

Fot. 54.

z Opolszczyzny. Fotografie otrzymane od Jacka Nawrockiego pozwoliły stwierdzić, że na pierwszych stronach okładek tych legitymacji [fot. 54] widnieją lilijki identyczne, jak ta, która widnieje na guziku, o którym mowa. Stąd hipoteza, że ten wzór guzika obowiązywał w ZHP w Niemczech.

1945-1949

Po zakończeniu działań wojennych, ze względu na niewyobrażalne zniszczenia, jakich doznała Warszawa, nie było możliwe uruchomienie centralnej produkcji guzików. Niemniej, Naczelnik Harcerzy już w 1945 roku zatwierdził Instrukcję o stroju harcerskim. Z kolei Naczelniczka Harcerek w 1945 roku⁴⁶

wprowadziła Instrukcję o jednolitym tymczasowym stroju harcerskim, która jednak nie zawiera opisu harcerskiego munduru, a w 1946 roku – właściwą instrukcję mundurową.

[...] 2. Koszula harcerska barwy polowej – w lecie płócienna, w zimie – wełniana lub flanelowa [...], zapinana z przodu na 3 guziki, barwy nieco ciemniejszej od koszuli. Kołnierz wykładany, miękki z dziurkami na rogach do przypinania na guziki. Rękawy luźne, rozcięte, zapinane na 2 guziki. [...] Naramienniki z tego samego materiału, szer. 4,5 cm, przy wszyciu zwięzają się ku górze do 1,5 cm. Ścięte u góry i zapięte na guzik przyszyty do koszuli przy kołnierzu. Kieszenie dwie naszyte z zewnątrz na piersiach z fałdą przez środek wzdłuż, zamykane klapkami, zapinane na 1 guzik. [...] Nosić w lecie z kołnierzykiem rozpiętym, którego rogi zapięte są na guziki przyszyte pomiędzy naramiennikami a kieszeniami, rękawy podwiniete. [...]

3. Spodenki krótkie barwy koszuli. [...] Po obu bokach w szwach kieszenie dostatecznie głębokie, zapinane na 1 guzik. [...]

8. Płaszcz z sukna grubego, barwy polowej [...]. Płaszcz zapięty z przodu na 6 dużych guzików, 5-ty guzik w stanie. Na dolnych rogach płaszcz od wewnątrz z lewej strony guzik, a z prawej patka i dziurka dla spinania płaszczu z tyłu podczas marszu. Z tyłu dla podtrzymania pasa głównego przy bocznych szwach pleców przyszyte 2 patki [...], zapinane ku górze na 1 guzik. [...] Na lewym rogu wewnętrznym kołnierza patka dla zapinania kołnierza podniesionego, na prawym – guzik. [...] Na spodniej części rękawa patka, jak przy płaszczu z tyłu, przyszyta do rękawa przy szwie tylnym [...] powyżej końca rękawa, 2-gi guzik przyszyty ku przodowi tak, aby przy zapięciu nań patki rękaw szczelnie przylegał do ręki. Kieszenie dwie przecięte pionowo i zapinane na 1 guzik [...].⁴⁷

Mundur starszyny

Materiał – wełna szara. Krój – french półwcięty, plecy gładkie, 4 kieszenie odszywane z kontrafałdą do wewnątrz z patką prostokątną, zapinaną na guzik. Naramienniki 3 cm szer. dochodzą do szwu; są przypięte na guzik pod kołnierzem. [...] Guziki rogowe szare, mundur zapina się na 3 guziki. [...] Rękaw gładki bez mankietu, 3 guziki. [...]

⁴⁵ Orzech corozo, nazywany orzechem kamiennym, a także „roślinną kością słoniową” lub „wegańską kością słoniową” jest owocem Słoniaka wielkoowocowego, zwanego tagua, drzewa z rodziny palm. Słoniak występuje w Ameryce Południowej, a z jego orzechów powstaje także biżuteria, klawisze do instrumentów muzycznych, ozdoby i naczynia. Orzech corozo można barwić na kolorowo, a jego naturalny kolor to barwa kości słoniowej. W dwudziestoleciu międzywojennym guziki z tego surowca były wytwarzane w Polsce.

⁴⁶ Instrukcja L. 2/45 o jednolitym tymczasowym stroju harcerskim, Załącznik L. 3 do Rozkazu Naczelniczki Harcerek L. 1 z dnia 8 maja 1945 r., WU ZHP r. 18 (XVIII), nr 1, czerwiec 1945.

⁴⁷ Instrukcja nr 2/45 o stroju harcerskim, Załącznik L. 3 do Rozkazu Naczelniczki Harcerzy L. 6 z dnia 8 maja 1945 r., WU ZHP, r. 18 (XVIII), nr 1, czerwiec 1945.

Mundur młodzieży

Kolor munduru szary. [...] Bluzka lekko w pasie marszczona, zapinana na guziki, guziki szare bez lilijki. Kołnierz Słowackiego, naramienniki zapinane pod kołnierzem. Dwie kieszenie prostokątne z kontrafałdą na zewnątrz. Klapki na kieszenie zapinane na guziki. [...] Mankiet u rękawów pojedynczy, zapinany na guziki [...]. Spódniczka z czterech bryt bez bocznych szwów, lekki kłosz, dwie kieszenie zapinane na guziki. [...]⁴⁸.

Kraków

W związku z tym, że w zniszczonej Warszawie nie było możliwe uruchomienie produkcji odznak, oznak i innych akcesoriów i elementów umundurowania harcerskiego, pierwsze guziki powojenne – podobnie jak krzyże harcerskie

Fot. 55 i 56.

– najprawdopodobniej pojawiły się w Krakowie [fot. 55, 56]. Można przypuszczać, że ich producentem był grawer Jan Marcinkowski⁴⁹.

⁴⁸ Instrukcja mundurowa, Załącznik L. 2 do Rozkazu Naczelniczki Harcerek L. 1 z dnia 1 lutego 1946 r., WU ZHP, r. 19 (XIX), nr 3–4, marzec-kwiecień 1946 r.

⁴⁹ Jan Marcinkowski (1897–1973), prowadził swój zakład przy ul. Floriańskiej 8. Po śmierci J. Marcinkowskiego, zakład przejął jego syn, Michał Marcinkowski (1924–2001). Po 1965 r., kiedy z harcerskich guzików usunięto lilijki i zastąpiono groszkowaną strukturą, harcerki i harcerze z całej Polski udawali się do Krakowa, aby nabyć tradycyjne, harcerskie guziki mundurowe. Obydwaj grawerzy spoczęli na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie (oznaczenie grobu: P–6–47).

Fot. 57.

Guziki te można zaobserwować na mundurze drużynowego 2 Krakowskiej Drużyny Harcerzy Różowej Dwójki im. gen. Jana Henryka Dąbrowskiego [fot. 57]. Guziki tego wzoru nie posiadają sygnatur ani oznaczeń na rewersie.

Warszawa

W czerwcu 1945 roku rozpoczęła działalność Centrala Dostaw Harcerskich (CDH) w Warszawie, a w 1946 roku Tłocznia Harcerska⁵⁰. W Tłoczni, na zlecenie CDH wykonywano krzyże i miniatury krzyży harcerskich, odznaki Organizacji Przyjaciół Harcerstwa,

Fot. 58.

lilijki na nakrycia głowy, suwaki w kształcie lilijki na chusty, klamry do pasów, a także

⁵⁰ Tłocznia Harcerska miała siedzibę w budynkach usytuowanych u zbiegu ul. Tytoniowej i ul. Marsa. Niemniej na nakrętkach odznak wydanych przez Tłocznnię widnieje adres: Warszawa, Łazienkowska 7, czyli adres wybudowanego jeszcze przed wybuchem II wojny światowej Domu Harcerstwa im. Michałiny Mościckiej. Miały tam siedzibę Główne Kwatery Harcerek i Harcerzy, a także biura Zarządu Tłoczni Harcerskiej.

Fot. 59.

guziki harcerskie. Mając na uwadze fakt, iż grawerem zatrudnionym w Tłoczni Harcerskiej był Józef Michrowski, autorstwo guzików wykonywanych przez Tłocznnię [fot. 58], spośród których niektóre posiadają sygnaturę CDH 1947 [fot. 59] można przypisać właśnie jemu. Rzadziej spotykane guziki produkowane w Tłoczni miały mocowanie na tzw. s-ring [fot. 60] – identyczne, jak przy guzikach bluz drelichowych oraz tropikalnych niemieckich formacji z okresu II wojny światowej.

Fot. 60.

Uzupełnieniem Instrukcji o stroju harcerskim, wprowadzonej na mocy rozkazu Naczelnika Harcerzy, są przepisy dotyczące umundurowania instruktorów i drużynowych po próbie, które weszły w życie w 1947 roku.

Kurtka [...]

Kurtka z cienkiego sukna lub wełny barwy polowej (khaki) [...]. Kurtka zapięta z przodu wprost piersi na 4 guziki mundurowe duże, przepisane rysunku przyszytych do prawego brzegu kurtki. Czwartym guzik w stanie.

Rękawy ukośnie cięte zwięzające się ku dołowi [...] i zapięte na guzik mundurowy duży.

Naramienniki z materiału kurtki, [...] zapięte na guzik mundurowy mały, przyszyty do kurtki przy kołnierzu.

Kieszenie cztery, naszyte z zewnątrz na piersiach i z boku na połącz. Kieszenie górne bez fałdy [...] zapięte na guzik mundurowy mały. Kieszenie boczne bez miecha, o kształcie lekko trapezowym [...] zapięte na guzik mundurowy mały⁵¹.

Nieprzypisane

Podobnie, jak w okresie międzywojennym, także i po 1945 roku harcerskie guziki mundurowe były produkowane przez wytwórców nieużywających sygnatur i oznaczeń.

Wzór guzika, występującego na harcerskich mundurach, którego nie udało się przypisać konkretnemu wykonawcy, ani ustalić miejsca ich wytworzenia [fot. 61, 62].

Także kilku kolejnych wzorów guzików,

Fot. 61, 62.

także spotykanych na mundurach nie udało się przypisać żadnemu z wytwórców [fot. 63, 64, 65, 66].

Ciekawostką jest także guzik wykonany z grubej skóry, na której wytłoczona jest lilijka [fot. 67]. Jego kształt może budzić przypuszczenia, że został wykonany przed 1939 rokiem i był przeznaczony do zapinania klap kieszeni i naramienników kurtek mundurowych. Ciekawy wydaje się także niewielki guzik – prawdopodobnie jest to guzik mankietowy [fot. 68]. Świadczyć o tym mogą jego niewielkie rozmiary (13,5 mm).

⁵¹ *Instrukcja mundurowa dla Instruktorów i Drużynowych po próbie w Organizacji Harcerzy, Załącznik nr 2 do Rozkazu Naczelnika Harcerzy L. 7 z dnia 15 października 1947 r.*

Fot. 63, 64, 65, 66.

Na koniec warto dodać, że zakwalifikowanie niektórych wzorów guzików do okresu 1945–1949 było możliwe dzięki udziałowi w pracach nad wspomnianą wystawą Muzeum Harcerstwa w Warszawie, a także dzięki gromadzonym od lat własnym zbiorom. Zdarza się, że na mundurze występują guzi-

Fot. 67.

Fot. 68.

ki jednego wzoru. Częściej jednak jest tak, że na jednym mundurze widnieje kilka różnych wzorów. Guzik jest tym elementem umundurowania, który najłatwiej utracić. Guziki słabo przyszyte urywają się, odpadają ich mocowania, rdzewieją. W początkowym okresie po zakończeniu działań wojennych produkcja nie była masowa i nie było łatwo spowodować, by stan guzików na mundurze się zgadzał. Dlatego braki uzupełniano guzikami przypadkowo uzyskanymi – także takimi, które były wykonywane przez różnych producentów niesygnujących swoich wyrobów. Bywa też, że oprócz guzików harcerskich na mundurze można zauważyć nieharcerskie guziki, zakupione w pasmanterii i przyszyte naprędce, byle by drużynowy nie rugał za niekompletny ich stan. Warto dodać, że w tamtych czasach niezwykle trudno było skompletować mundur. Harcerskie składnice nie nadążały z produkcją, a liczebność ZHP rosła lawinowo. Nie każdy też mógł pozwolić sobie na taki zakup. Dlatego w poradnikach harcerskich można odnaleźć rysunki ułatwiające uszyście munduru we własnym zakresie. I właśnie takie mundury są dziś najczęściej spotykane na rynku kolekcjonerskim.

Podsumowanie

Niniejszy artykuł w żadnej mierze nie stanowi katalogu zamkniętego. Wręcz przeciwnie. Jest zaledwie ewidencją obejmującą próbę identyfikacji oraz usystematyzowanie wiedzy na temat harcerskich guzików mundurowych, stanowiącą odzwierciedlenie zbioru budowanego od wielu lat.

Mam świadomość, że wzorów guzików z lilijką jest więcej. Wiem też, że konieczne jest nie tylko kontynuowanie poszukiwań, co zapewne będę czynić, ale także konieczne jest zgłębianie dostępnej literatury przedmiotu i nie tylko. Artykuł jest zatem punktem wyjścia, spisem z natury poszerzonym o kwerendę archiwalną. Mam nadzieję, że dla czytelników „Skauta” okaże się interesujący, dla młodych adeptów kolekcjonerstwa będzie impulsem do zgłębiania tajników filobutonistyki harcerskiej, a dla wytrwałych kolekcjonerów harcerianów – pomocą w katalogowaniu zbiorów. ■

M. Binasiak

Marek Popiel

XX LAT KRAKOWSKIEGO ROCZNIKA HISTORII HARCERSTWA - ANALIZA STATYSTYCZNA I SPIS ARTYKUŁÓW

O „Krakowskim Roczniku Historii Harcerstwa” pisałem na łamach „Skauta” czterokrotnie¹. Tradycyjnie więc, również aby podkreślić dwadzieścia lat wydawania KRHH, przedstawiam kolejne zestawienia ukazujące działalność redakcji, ogrom pracy, wielość autorów i zgromadzonych artykułów. Na stronie internetowej ArchiwumHarcerskie.pl znajduje się dwadzieścia roczników pisma. Każdy więc może sięgnąć po ich elektroniczny egzemplarz.

Wstęp

W latach 2005–2024 ukazało się dwadzieścia jeden tomów „Krakowskiego Rocznika Historii Harcerstwa”. To wielkie osiągnięcie. Robi duże wrażenie, zwłaszcza kiedy spojrzysz się poprzez pryzmat statystyk dotyczących ilości stron, ilości autorów i artykułów. Od dwudziestu lat niewielka grupa redaktorów umożliwia czytelnikom poznanie historii Skautingu polskiego i Harcerstwa. Zespół redakcyjny jest od wielu lat stały: Wojciech Hausner (redaktor naczelny), Marcin Kapusta, Urszula Kret, Katarzyna Onderka, Bartosz Rzońca. Również format, układ typograficzny i okład-

1 Marek Popiel, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – analiza statystyczna i spis artykułów*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, wrzesień 2014, nr 3 [34], s. 18–25; M. Popiel, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – spis artykułów za lata 2013–14*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, 22 lutego 2016, nr 1 [40], s. 15; M. Popiel, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – spis artykułów za lata 2015–16*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, kwiecień 2017, nr 2 [46], s. 23; M. Popiel, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – 15 lat – analiza statystyczna i spis artykułów*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów, wrzesień 2019, nr 3 [57], s. 15.

Redakcja tarnowskiego „Skauta” życzy redakcji „Krakowskiego Rocznika Historii Harcerstwa” dalszych sukcesów wydawniczych.

Efekt dwudziestu lat pracy (2005–2024). Kolekcja XXI tomów „Krakowskiego Rocznika Historii Harcerstwa”.

Autorzy

ka-winieta nie uległy zmianie, podobnie jak adres redakcji i miejsce druku w drukarni Drukmar.

Zmieniły się natomiast i to w sposób imponujący dane statystyczne. W tabeli I prezentowana jest ilość stron, wkładek i ilustracji od pierwszego numeru.

Wzrosła również znacznie liczba autorów. Od 2005 do 2024 roku redakcja zamieściła teksty 141 autorów. Są to: Adam F. Baran, Anna Baranowska (Zachwieja), Grze-

powicz, Janina Dagys-Dobkowska, Maria Dekert, Jakub Deląg, Krzysztof Duda, Rafał Dyrzcz, Marta Dzidek, Wojciech Frazik, Marek Gajdziński, Michał Gawriłow, Piotr Gontarczyk, Roman Graczyk, Dorota Grochal, Dariusz Grochal, Dagmara Gubernak, Łukasz Hajduk, Wojciech Hausner, Franciszek Herzog, Krystyna Heska-Kwaśniewicz, Aneta Hoffman, Beata Hucz-Pszon, Jan Paweł II, Ewa Jasińska, Marek Jedynak, Andrzej Kacperski, Ryszard Kandzora, Marcin Kapusta, Magdalena Karowska-Koperwas, Wojciech Kądziołek, Zenobia Kitówna, Karolina Kolbuszewska, Władysław Kołomłocki, Maria Konieczna, Tomasz Kościelny, Szymon Kozieja, Urszula Kret, Magdalena Królikowska, Krzysztof Krzyżanowski, Maciej Kurzyniec, Julian Kwiek, Bolesław Leonhard, Karol Leszczyński, Pelagia Lewińska-Tepicht, Dan Lipton, Paweł Lisowski, Katarzyna Łysak, Jan Magierski, Mariusz Majewski, Andrzej Małkowski, Lutyk A. Małkowski, Andrzej Małyszko, Tomasz Maracewicz, Leon Marszałek, Paweł Miłobędzki, Marian Młynarski, Filip Musiał, Maria Nowacka, Jędrzej Nowacki, Grzegorz Nowik, Katarzyna Onderka, Dominik Orczykowski, Lech Ordon, Janusz Orkisz, Katarzyna Ossowska, Michał Ostapiuk, Barbara Ozaist, Mariusz Patelski, Jan Pietraszko, Krzysztof Pięciak, Józef Piłsudski, Marian Pionk, Wojciech J. Poczachowski, Bożena Pojawa, Karolina Poniatowska-Lipska, Ewelina Prokopiuk, Aleksander Radica, Irena Rak-Dzierżbińska, Małgorzata Rohleder, Jerzy S. Rudlicki, Katarzyna Ryblewska-Marewicz, Bartosz Rzońca, Anna Sabbat-Świdlicka, Marta Serwin, Tomasz Sibora, Małgorzata Siergiej, Tomasz Sikorski, Wincenty Smolak, Wojciech Starzyński, Michał Stasiak, Joanna Staszak, Wiesław Stojek, Adam Studziński, Teresa Szadkowska-Łakomy, Paweł Szczerbiński, Piotr Szczesny, Krzysztof Szpala, Maria Szymankiewicz, Marta Szymańska, Marcin Ślęzak, Agnieszka Tombińska, Zdzisław Tracz, Adam Turula, Weronika Tutka, Bernard Wałek, Marek Waźbiński, Jarosław Wąsowicz, Marcin Wcisło, Zofia Węgrzyn, Marek Wierzbicki, Maria Wilgus, Joanna Wilk, Robert Wiraszka, Krzysztof Wojtycza, Wojciech Wróblewski, Elżbieta Wyszynska, Dyzma Zawadzki, Tomasz Zbierski, Paweł Zbierski, Krzysztof Żero, Maria Żychowska.

Tabela I. Objętość poszczególnych tomów za lata 2005-2024 wraz z ilustracjami.

Tom	Rok	Ilość stron	Nieliczbowane wkładki	Ilustracje
I	2005	260	–	3
II	2006	248	8	18
III	2007	248	8	14
IV	2008	218	8	16
V	2009	208	8	19
VI	2010	212	8	16
VII	2011	276	8	20
VIII	2012	216	8	16
IX	2013	160	8	17
X	2014	144	8	13
XI	2015	168	8	24
XII	2016	136	8	20
XIII	2017	212	8	18
XIV	2018	258	16	30
XV	2019	280	8	28
XVI	2020	188	8	19
XVII	2021	268	16	33
XVIII	2022	232	12	29
XIX	2023	302	12	29
XX-1	2024	160	3	23
XX-2	2024	276	8	41
Łącznie		4670	179	446

Źródło: Opracowanie własne autora.

Tom XX-1, który jest zapisem materiałów VII Konferencji z cyklu *Album historyczny – 35 lat ze 114 lat tradycji – w trzydziestopięciolecie powstania ZHR*, mimo podobnego układu i zakresu tematyki, odbiega od przyjętego niegdyś układu. Jednak w tabelach statystycznych i zestawieniach został ujęty podobnie jak artykuły oraz ich autorzy, pozyskani przez redakcję.

gorz Baziur, Piotr Bąk, Stanisław Berkieta, Wojciech Biedrzycki, Krzysztof Bojko, Ewa Borkowska-Pastwa, Grażyna Broniewska, Jacek Broniewski, Małgorzata Bryksa-Godzisz, Ludwik P. Bułgar-Nowakowski, Sławomir Cenckiewicz, Aleksandra Chacińska, Emilia Charchut, Jacek Chodorski, Hubert Chudzio, Wincenty Cieślewicz, Ewa Ciosek, Gabriela Cisek, Anna Czesak, Stanisław Czo-

Tabela II. Działy tematyczne występujących w poszczególnych tomach i ilość artykułów.

Tytuł działu	Tomy (2020–2024)						Ilość
	XVI	XVII	XVIII	XIX	XX-1	XX-2	
Początki skautingu 1910–1914/1918	2			2		2	6
Harcerze w bojach 1914–1921, Harcerstwo w bojach 1914–1921	2	1		1			4
Harcerstwo [w] II Rzeczypospolitej 1918–1939			1				1
Harcerstwo w walce 1939–1945			1				1
Harcerstwo poza granicami Polski			4	1		1	6
ZHP w PRL 1944–1950/56 ZHP w PRL 1956–1980	3	1	1	2		2	9
Harcerstwo niepokorne 1980–1989–90 Harcerstwo niepokorne 1980–1989		4		3		2	9
Harcerska historia wczoraj (od 1989 roku)		1	1	2		4	8
Biografie	4	4	4	6		5	23
Kronika harcerskiego życia	1	2	1	2		1	7
Archiwalia				1			1
Recenzje			1				1
Varia	1	2	2	2		1	8
Noty o autorach	1	1	1	1	1	1	6
Archiwum Harcerskie				1		1	2
Konferencja					1		1
Tradycje ruchu harcerskiego					3		3
Korzenie ZHR – KIHAM, Ruch Harcerski i harcerstwo niezależne					2		2
Powstanie ZHR i ZHP (r.z. 1918)					1		1
Dokonania i dorobek ZHR (1989–2024) i ZHP r.z. 1918 (1989–1992)					5		5
Łącznie:							104

Źródło: Opracowanie własne autora.

Spis artykułów zamieszczonych w poszczególnych działach i tomach KRHH w latach 2020-2024

Początki skautingu 1910-1914/1918

1. Adam F. Baran, *Korespondencja Andrzeja Małkowskiego jako źródło badań*, t. XVI, s. 5.
2. Katarzyna Onderka, *Pierwsze lata harcerstwa w Bochni (1912-1927)*, t. XVI, s. 13.
3. Wojciech Kądziołek, *Kto jest matką skautingu?*, t. XIX, s. 5.
4. Karolina Kolbuszewska, „*Ojczyzna, karność i cnota niech zawsze nam przodują*”. *Harcerskie ścieżki Witolda Pileckiego – Orzeł*, t. XX-2, s. 5.

Harcerze w bojach 1914-1921, Harcerstwo w bojach 1914-1921

1. Maria Żychowska, *Tarnowianie w akcji plebiscytowej na Warmii i Mazurach w 1920 roku*, t. XVI, s. 23.
2. Tomasz Sibora, *Harcerska konspiracja w Inowrocławiu podczas pierwszej i drugiej wojny światowej*, t. XVI, s. 33.
3. Lech Ordon, *Harcerze a sprawa polska w trakcie powstań śląskich na przykładzie Miłosa Sołtysa – Ślązaka, polskiego patrioty, harcerza*, t. XVII, s. 5.
4. Maria Wilgus, *Andrzej Małkowski. Człowiek do zadań specjalnych*, t. XIX, s. 15.

Harcerstwo [w] II Rzeczypospolitej 1918-1939

1. Grzegorz Baziur, *Działalność harcerska w Grodnie w latach 1921-1939*, t. XVI-II, s. 5.

Harcerstwo w walce 1939-1945

1. Marian Młynarski, *Wspomnienia okupacyjne*, t. XVIII, s. 23.

Harcerstwo poza granicami Polski

1. Anna Sabbat-Świdlicka, *O harcerzach i harcerstwie w Radiu Wolna Europa*, t. XVIII, s. 29.

2. Janina Dągys-Dobkowska, Irena Rak-Dzierbińska, *Jadwiga Chruściel. 25 czerwca 1928-26 kwietnia 2022*, t. XVIII, s. 56.
3. Ewa Borkowska-Pastwa, *Ostatni kurs (wspomnienie o Jadwidze Chruściel)*, t. XVIII, s. 61.
4. Marcin Kapusta, *Harcerskie drużyny na terenie Republiki Litewskiej w latach 1918-1945 i ich odrodzenie po roku 1989*, t. XVIII, s. 64.
5. Teresa Szadkowska-Łakomy, Stanisław Berkiet, Jagoda Kaczorowska, *Zbiory dobry uczynek Harcerstwa dla Polski*, t. XIX, s. 35.
6. Teresa Szadkowska-Łakomy, Stanisław Berkiet, Jagoda Kaczorowska, *Zebrań z dalekich stron... Światowy Zlot ZHP w 25. rocznicę bitwy o Monte Cassino i nasz szczególnie związek z ziemią, która do Polski należy*, t. XX-2, s. 15.

ZHP w PRL 1944-1950/56 ZHP w PRL 1956-1980

1. Katarzyna Łysak, *Harcerska Służba Polsce Socjalistycznej w świetle tygodnika „Na Przelaj” z 1973 r.*, t. XVI, s. 49.
2. Marcin Kapusta, „*Klinowski*” – agent w harcerskich szeregach, t. XVI, s. 62.
3. Bolesław Leonhard, *W hufcu Kraków-Grzegórzki (1957-1963)*, t. XVI, s. 70.
4. Wincenty Cieślęwicz, *3 maja 1946 r. w Krakowie. Wspomnienie Harcerstwo poza granicami Polski*, t. XVII, s. 19.
5. Krzysztof Wojtyca, *Działania Służby Bezpieczeństwa w stosunku do komendantów Chorągwi Krakowskiej w latach 1957-1959*, t. XVIII, s. 73.
6. Bartosz Rzońca, *Próba organizacji krakowskiego harcerstwa przez Związek Walki Młodych na początku 1945 r.*, t. XIX, s. 25.
7. Waław Leszczyński, *Dzieje wrocławskiej Drużyny „Węzeł”*, t. XIX, s. 41.
8. Waław Leszczyński, *Akademickie kręgi harcerskie w latach 1956-1963*, t. XX-2, s. 39.
9. Wiesława Stojek, *Jamboree*, t. XX-2, s. 73.

Harcerstwo niepokorne 1980-1989-90 Harcerstwo niepokorne 1980-1989

1. Paweł Szczerbiński, *Raporty Komendy Jubileuszowego Złotu Harcerstwa w Krakowie 18-20 września 1981. Edycja źródłowa*, t. XVII, s. 51.
2. Grzegorz Baziur, *Biała Służba w czasach PRL (1979-1987)*, t. XVII, s. 77.
3. Grażyna Broniewska, Jacek Chodorski, Marek Ważbiński, „*Czujemy się wolni, choć wokół stalowa rzeczywistość stanu wojennego*” – *Biała Służba 1983 (dumka na trzy głosy)*, t. XVII, s. 88.
4. Wojciech Hausner, *Diamentowy wiek harcerstwa (niezależne obchody jubileuszu 75-lecia harcerstwa)*, t. XVII, s. 101.
5. Marcin Kapusta, *W czterdziątą rocznicę harcerskiej Białej Służby*, t. XIX, s. 65.
6. Wojciech Hausner, *Między ZHP a ZHP (r.zał. 1918). Na przykładzie pracy hufca ZHP Kraków-Krowodrza w okresie 1988-1989*, t. XIX, s. 71.
7. Krzysztof Wojtyca, *Epizody stanu wojennego w krakowskim harcerstwie*, t. XIX, s. 85.
8. Piotr Bąk, *Przemysłowcy „Bożego słowa” – udział zakopiańskich harcerek i harcerzy w przerzucie zakazanej literatury religijnej do Czechosłowacji w latach 1987-1989*, t. XX-2, s. 79.
9. Wojciech J. Poczachowski, *31 Harcerska Drużyna Wodna Katowice-Sródmieście. Powstanie, rozwój, likwidacja. Historia prawdziwa*, t. XX-2, s. 93.

Harcerska historia wczoraj (od 1989 roku)

1. Tomasz Maracewicz, *Pierwsze lata Organizacji Harcerzy ZHR. Wspomnienie Naczelnika*, t. XVII, s. 113.
2. Joanna Staszak, *Spotkania zakopiańskich harcerek i harcerzy z papieżem Janem Pawłem II w 1997 i 2000 roku*, t. XVIII, s. 81.
3. Marek Gajdziński, *Geneza i początki Harcerskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (HOPR)*, t. XIX, s. 97.
4. Ewa Borkowska-Pastwa, *20 lat Kręgu Anonimowych Harcerek (KAHY)*, t. XIX, s. 113.

- Grzegorz Baziur, „100/80”. Uroczystości 100-lecia Harcerstwa i 80-lecia Szczepu 19 Krakowskich Drużyn Lotniczych im. Franciszka Żwirki i Stanisława Wigury w 2011 roku, t. XX-2, s. 109.
- Wiesława Stojek, *Jak powstał „System tęczy”, czyli metoda pracy z zuchami w Organizacji Harcerek ZHP r.z.1918 i ZHR*, t. XX-2, s. 116.
- Zofia Węgrzyn, *ZHR na Podkarpaciu w latach 1999–2003 – perspektywa socjologiczna*, t. XX-2, s. 126.
- Maria Szymankiewicz, Grażyna Broniewska, Jacek Broniewski, *Tydzień Patriotyczny jako przykład wpływu harcerstwa na krzewienie idei patriotyzmu wśród społeczeństwa polskiego*, t. XX-2, s. 141.

Biografie

- Marta Dzidek, Wojciech Hausner, Paweł Lisowski, Waldemar Święcicki, *Życiorys na miarę stulecia – wspomnienia o Druhu Władku*, t. XVI, s. 83.
- Marta Szymańska, Krzysztof Wojtyca oprac., *Wspomnienia Andrzeja Majewskiego z lat 1925–1957*, t. XVI, s. 90.
- Wojciech Hausner, *Zaczęło się od „Wilków”. Bogdan Szwarzak (1934–2016)*, t. XVI, s. 110.
- Gabriela Cisek, *„Szczęście przyjąć chciało, lecz mroków się złąkło”. Tadeusz Klukowski – obrońca straconej reduty*, t. XVI, s. 118.
- Marian Młynarski, Krzysztof Wojtyca, *Harcistrz Bogusław Molenda (1928–1995) i harcistrz Tadeusz Rokossowski (1925–1996)*, t. XVII, s. 147.
- Dominik Orczykowski, *Harcierz lotnik*, t. XVII, s. 185.
- Maria Wilgus, *O moim Tacie – harcistrzu Eugeniuszu Wróblu*, t. XVII, s. 188.
- Szymon Kozieja, *Harcistrz Wincenty Mucha – niezłomny ojciec brzeskiego harcerstwa*, t. XVII, s. 203.
- Krzysztof Wojtyca, *Wspomnienia o hm. Marku Kudasiewicz*, t. XVIII, s. 89.
- Krzysztof Heska-Kwaśniewicz, *O Mieczysławie Wiktorii Miterze-Dobrowolskiej*, t. XVIII, s.119.
- Jan Magierski, Zenobia Kitówna, *O Danucie Magierskiej wspomnienie*, t. XVIII, s. 133.

- Małgorzata Bryksa-Godzisz, *Harcistrzyni Zofia Florczak – ostatnia Naczelniczka Organizacji Harcerek przedwojennego ZHP*, t. XVIII, s. 140.
- Beata Hucz-Pszon, *Druhna Zosia – wspomnienie*, t. XIX, s. 131.
- Karolina Kolbuszewska, *Harcerskie ideały Witolda Pileckiego*, t. XIX, s. 134.
- Krzysztof Heska-Kwaśniewicz, *Harcerska młodość dr Wandy Póttawskiej, czyli „jasna, z błękitu utkana dal”*, t. XIX, s. 145.
- Joanna Wilk, *Julia Lach – wspomnienie*, t. XIX, s. 156.
- Krzysztof Wojtyca, *Harcistrz Bogusław Rybski (1922–2007)*, t. XIX, s. 162.
- Zofia Węgrzyn, *Harcistrzyni Jadwiga Kuligowska-Jarecka – niezapomniana patronka*, t. XIX, s. 181.
- Krzysztof Wojtyca, *Harcistrz Władysław Piliński „Pucek” (1911–1982)*, t. XX-2, s. 163.
- Wojciech Hausner, *Z Drohobycza do Krakowa. O. hm. Dominik Orczykowski OFM-Cap (1928–2024)*, t. XX-2, s. 173.
- Maria Dekert, *Do pustej głowy się nie salutuje! Wspomnienie o O. Dominiku Orczyckim – harcistrzu, kapelanie, opiekunie duchowym środowiska Szczepu Harcerskiego „Leśne Plemię” w Stalowej Woli*, t. XX-2, s. 178.
- Marcin Wcisło, *Pozdrowienia od Kormorana Wiernego*, t. XX-2, s. 181.
- Marta Szymańska, Kamilla Genowefa Janowicz-Sycz, *Człowiek naprawdę jest zdolny do przekraczania niemożliwego!*, t. XX-2, s. 183.

Kronika harcerskiego życia

- Urszula Kret, *Kronika Okręgu Małopolskiego ZHR. Rok 2019*, t. XVI, s. 135.
- Urszula Kret, *Kronika Okręgu Małopolskiego ZHR. Rok 2020*, t. XVII, s. 213.
- Raport z działań Okręgu Małopolskiego Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w ramach przeciwdziałania pandemii wirusa Covid-19 w okresie III–VI 2020*, t. XVII, s. 256.
- Urszula Kret, *Kronika Okręgu Małopolskiego ZHR. Rok 2021*, t. XVIII, s. 171.
- Urszula Kret, *Kronika Okręgu Małopolskiego ZHR. Rok 2022*, t. XIX, s. 235.

- Informacja o działaniach Okręgu Małopolskiego ZHR podjętych w ramach pomocy Ukrainie*, t. XIX, s. 289.

Archiwalia

- Jarosław Wąsowicz, *O czytaniu dobrych książek. Okólnik dla salezjańskich drużyn harcerskich z 1938 r.*, t. XIX, s. 189.

Recenzje

- Krzysztof Wojtyca, *Refleksje po lekturze książki Między Kamińskim i Kuroniem*, t. XVIII, s. 163.

Varia

- Dorota i Dariusz Grochalowie, *Ekspedycja harcerzy polskich fordem naokoło świata. Część 2*, t. XVI, s. 129.
- Zdzisław Tracz, *Wspomnienie o druhu Władysławie Zawisłaku*, t. XVII, s. 207
- Paweł Lisowski, *XXXII Zjazd Krakowskiego Oddziału Stowarzyszenia Szarych Szelegów na Lubogoszczy 2–3.10.2021 im. hm. Władysława Zawisłaka HR (wspomnienie)*, t. XVII, s. 210.
- Janusz Orkisz, *Hm. Aleksander Rychlik „Yeti” (1940–2021)*, t. XVIII, s. 157.
- Marcin Kapusta, *Odszedł na wieczną wartę tak nagle...*, t. XVIII, s. 160.
- Tomasz Maracewicz, *Pierwsze dwie dekady harcerskiego żeglowania*, t. XIX, s. 199.
- Elżbieta Wyszyńska, *Karty z albumu harcerki*, t. XIX, s. 233.
- Krzysztof Wojtyca, *Osiemdziesiąta rocznica Przysiężenia na Polanie Akanta*, t. XX-2, s. 195.

Noty o autorach

- Noty o autorach*, t. XVI, s. 183.
- Noty o autorach*, t. XVII, s. 263.
- Noty o autorach*, t. XVIII, s. 228.
- Noty o autorach*, t. XIX, s. 293.
- Noty o autorach*, t. XX-2, s. 267.

Archiwum Harcerskie

- Archiwum Harcerskie*, t. XIX, s. 300.
- Archiwum Harcerskie*, t. XX-2, s. 274. ■

M. Popiel

Marek Popiel

NOTKA O NIEZALEŻNYCH WYDAWNICTWACH HARCERSKICH

O książkach wydawnictw harcerskich pisaliśmy na łamach „Skauta” wielokrotnie. Wciąż jednak brakowało miejsca na naszych szpaltach na zaprezentowanie publikacji niezależnych wydawców harcerskich. Myślę tu o Niezależnym Wydawnictwie Harcerskim z Warszawy i jego redaktorze Marku Frąckowiaku, z którym kontaktuję się najczęściej oraz Oficynie Wydawniczej TEXT i jej Bibliotece Kręgu Płaskiego Węzła z Krakowa, które reprezentuje Piotr Niwiński. Wydawnictwa te są istotne nie tylko z powodu wielości wydanych tytułów książek ale także z historycznego punktu widzenia.

Niezależne Wydawnictwo Harcerskie

Niezależne Wydawnictwo Harcerskie swe korzenie ma w 1980 roku, gdy ukazywało się pismo „Bratnie Słowo”, będące nosicielem informacji o Kręgach Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego. Pierwsze publikacje w ramach Biblioteczki „Bratniego Słowa” ukazały się w 1981 roku.

Po zakończeniu stanu wojennego i po powstaniu Niezależnego Ruchu Harcerskiego, wydawnictwo zmieniło nazwę na Nieza-

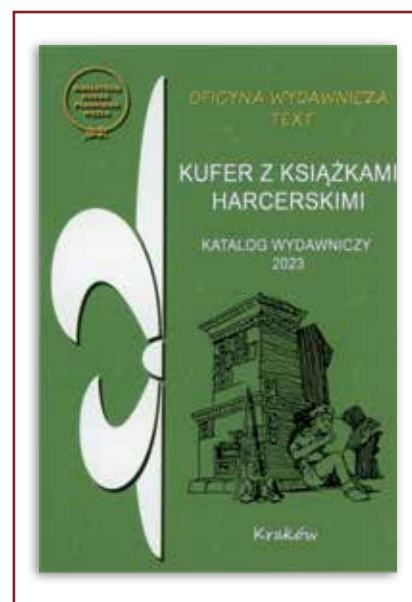
leżne Wydawnictwo Harcerskie. Działa do dziś. Obok, ostatnio nadesłana do redakcji „Skauta” publikacja Stanisława Czopowicza pt. *Harcerstwo w PRL. Obraz i narracja*.

Wydawnictwo posiada stronę internetową <https://www.nwh.com.pl>. Można tam znaleźć informacje o wydawnictwie oraz o wydanych książkach. Liczę, że redaktor Marek Frąckowiak wreszcie ulegnie sugestiom i opíše dokładnie całą, niezwykle ciekawą historię NWH.

Oficyna Wydawnicza TEXT Biblioteka Kręgu Płaskiego Węzła

U początków Biblioteki Kręgu Płaskiego Węzła był „Harczerz Rzeczypospolitej”, pismo ukazujące się od 1981 roku. W okresie ponad czterdziestu lat ukazało się wiele wartościowych książek. W ramach Biblioteki wydawane są mini serie opatrzone tytułami zbieżnymi z tematyką książek: *Klasyka światowego Skautingu*, *Biblioteczka drużynowego*, *Puszczaństwo – Krąg Czarnej Dębu poleca*, *Dorobek metody harcerskiej*, *Harczerz Rzeczypospolitej poleca*, *Z Dorobku Harcerskiej Oficyny Wydawniczej*.

Obok najważniejszych autorów Skautingu angielskiego i amerykańskiego: Roberta

Baden-Powella, Ernesta Thompsona Setona, w Bibliotece drukowane były i są książki m.in. Marka Kudasiewicza, Tadeusza Wyrowskiego, Jarosława Balona i Artura Midy.

Książki z charakterystyczną połówką lilijki na okładkach, zawsze zachęcają do sięgnięcia po nie, gwarantując ciekawą lekturę.

Także i w przypadku Biblioteki Kręgu Płaskiego Węzła konieczne jest przybliżenie kiedyś naszym czytelnikom historii tego wydawnictwa i osób je tworzących. ■

M. Popiel

Lesław Dall

SPIS ARTYKUŁÓW (WEDŁUG AUTORÓW). TARNOWSKI „SKAUT” – NR 1–80 W LATACH 2005–2025

Artykuły, recenzje

1. Baran Adam F., *Harcerstwo w Kazachstanie (1996–2006) 5 tysięcy kilometrów od Warszawy*, nr 3 [11], listopad 2007, s. 14–16.
2. Baumgarten Aleksander, *Któż z nas nie był harcerzem*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 10–13.
3. Berowski Antoni, *ZHP w Niemczech – Hufiec Harcerski im. gen. W. Sikorskiego w Hohenfels (Lechów)*, nr 3 [29], lipiec 2012, s. 14–20.
4. Binasiak Marcin, *Harcerskie guziki mundurowe w latach 1917–1949*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 9–22.
5. Binasiak Marcin, *Numerowany krzyż harcerski – trudny powrót do tradycji*, nr 3–4 [69–70], grudzień 2022, s. 3–14.
6. Błoniarz Jarosław, *ArchiwumHarcerskie.pl*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 15–17.
7. Błoniarz Jarosław, *Archiwum zdjęć harcerstwa lwowskiego*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 6.
8. Błoniarz Jarosław, *Co nowego w ArchiwumHarcerskie.pl?*, nr 3–4 [69–70], grudzień 2022, s. 18–20.
9. Błoniarz Jarosław, *Pierwsza książka o Andrzeju Małkowskim – uzupełnienie*, nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 13.
10. Bońkowski Jan, *Raport kapelana harcerstwa – o jego służbie na Białorusi w okresie 9 X 1989–31 X 2009 r.*, nr 2–3 [25–26], październik 2011, s. 15–17.
11. Braun Jerzy, *Rozbijamy obóz*, nr 2 [56], maj 2019, s. 11–12.
12. Broniewska Grażyna, *Historia sztandaru XV Łódzkiej Drużyny Harcerzy im. Andrzeja Małkowskiego*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 8–13.
13. Broniewski Jacek, *Pożegnanie twórczyni harcerstwa polskiego – śp. Olgi Małkowskiej „Oleńki”, „Gaździny”*, nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 5–8.
14. Bukowski Jerzy, *Harcerski senator*, nr 4 [11], grudzień 2005, s. 14–15.
15. Bursak Zofia, *O książce: Kościusko w Harcerstwie*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 19–20.
16. Bytnar Zdzisława, *Aresztowanie Jana i Stanisława Bytnarów 23 marca 1943 roku w Warszawie*, nr 1 [2], marzec 2014, s. 6–11.
17. Bytnar Zdzisława, *O obowiązkach w przyjaźni*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 11–12.
18. Bytnar Zdzisława, *Tragedia Alka*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 12–13.
19. Bytnar Zdzisława, *W oczach matki – wspomnienie z dzieciństwa syna Janka Bytnara*, nr 1 [32], marzec 2014, s. 3–5.
20. Bytnar Zdzisława, *Wspólna mogiła*, nr 1 [32], marzec 2014, s. 11–13.
21. Bytnar Zdzisława, *Życiorys*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 3–6.
22. Cisek Marek, *Franciszek Makary Pększyc-Grudziński (1891–1915)*, nr 1 [31], marzec 2013, s. 2–7.
23. Dall Lesław, *Co upamiętnia tablica na schronisku ZHP na Głodówce?*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 27–28.
24. Dall Lesław, *Czasopisma KIHAM w zbiorach Muzeum Harcerskiego im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 10–13.
25. Dall Lesław, *Czesław Pieniążkiewicz (1881–1945) pierwszy drużynowy I Lwowskiej Drużyny Skautowej im. Tadeusza Kościuszki, redaktor „Skauta”*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 3–9.
26. Dall Lesław, *Druhna Basia Wachowicz (1937–2018)*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 3.
27. Dall Lesław, *Fotografie skautowe jako wojenne dowody tożsamości*, nr 3 [23], październik 2010, s. 8–10.
28. Dall Lesław, *Gimnazjum Nr 1 w Zakopanem otrzymało imię Olgi i Andrzeja Małkowskich*, nr 3 [7], październik 2006, s. 8.
29. Dall Lesław, *Gen. bryg. Ferdynand Zarzycki (1888–1958) doktor filozofii, skaut, nauczyciel, minister i senator*, nr 4 [12], grudzień 2007, s. 2–6.
30. Dall Lesław, *Harcerski Słownik Biograficzny [recenzja]*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 18–19.

31. Dall Lesław, *Harcerski Słownik Biograficzny*, nr 1 [79], 22 lutego 2025, s. 16.
32. Dall Lesław, *Harcerskie schronisko turystyczne na Kostrzycy w Czarnohorze*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 22–26.
33. Dall Lesław, *Jan Kasprowicz „Rozkaz”*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 8–10.
34. Dall Lesław, *Karol Pawluś (1880–1943) założyciel drużyny skautowej w Zakopanem w 1913 roku*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 10–12.
35. Dall Lesław, *Mieczysław Schreiber-Łuczyński, współautor książki „Harce młodzieży polskiej”*, nr 3 [47], 1 sierpnia 2017, s. 3–6.
36. Dall Lesław, *Muzeum Harcerskie im. Olgi i Andrzeja Małkowskich w Zakopanem*, nr 4 [58], listopad 2019, s. 17.
37. Dall Lesław, *O książkach*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 17–18.
38. Dall Lesław, *Olga Drahonowska-Małkowska – pierwsza drużynowa skautek polskich*, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 3–9.
39. Dall Lesław, *Olga Małkowska o Andrzeju Małkowskim*, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, s. 16–18.
40. Dall Lesław, *„Reakcja”, magazyn gliwickich harcerzy* [recenzja], nr 5 [44], 15 października 2016, s. 16.
41. Dall Lesław, *Proporzec II Męskiej Drużyny Harcerskiej im. J. Wiśniowieckiego we Włodzimierzu*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 14.
42. Dall Lesław, *Recenzja albumu: Odznaki, oznaki i medale Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej*, nr 2 [72], czerwiec 2023, s. 20.
43. Dall Lesław, *Sanitariuszka Lili – Antonina Mokłowska (1895–1978)*, nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 3–4.
44. Dall Lesław, *Skaut Tadzio Kuhn i „Złe spojrzenie” Żeromskiego*, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 12–13.
45. Dall Lesław, *Skautowe przyczynki biograficzne w słowniku „Oficerowie Legionów Polskich”*, nr 4 [30], październik 2012, s. 17–23.
46. Dall Lesław, *Spis artykułów (według autorów). Tarnowski „Skaut” – nr 1-80 w latach 2005–2025*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 29–38.
47. Dall Lesław, *Spis publikacji harcerskich Wiesława Kukli i Mariana Miszczuka*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 11.
48. Dall Lesław, *Stopnie instruktorskie i odznaczenia Harcmistrzyni Rzeczypospolitej Olgi Małkowskiej (Przyczynek do biografii)*, nr 1 [79], 22 lutego 2025, s. 6–10.
49. Dall Lesław, *Sztandar Kompanii Skautowej 6 pułku piechoty Legionów Polskich*, nr 1 [50], luty 2018, s. 5–7.
50. Dall Lesław, *Sztandar Krakowskiej Chorągwi Męskiej Związku Harcerstwa Polskiego z 1922 roku*, nr 1 [59], 22 lutego 2020, s. 13–15.
51. Dall Lesław, *Sztandar Lwowskiej Chorągwi Harcerzy ZHP z 1933 roku*, nr 2 [56], maj 2019, s. 8–10.
52. Dall Lesław, *Sztandar II Męskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki w Płocku z 1920 roku*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 7–10.
53. Dall Lesław, *Tadeusz Skimina (1913–1972) komendant hufców ZHP w Krakowie, Tarnowie i Zakopanem*, nr 3 [65], 15 października 2021, s. 18–23.
54. Dall Lesław, *Wystawa „Harcerstwo w sztuce” – 2011 r.*, nr 1 [17], luty 2009, s. 23–24.
55. Dall Lesław, *„Wywiadowca” – dwa numery lwowskiego czasopisma skautowego z 1917 i 1920 roku*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 6–8.
56. Dall Lesław, *Złot Birmingham w 1913 r. w prasie polskiej*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 12–13.
57. Dąbrowski Szymon, *Wincenty Wierzejewski (1889–1972)*, nr 2 [18], maj 2009, s. 2–4.
58. Dębski Franciszek, *Sulimczyk. Miesięcznik Dawnych Instruktorów Harcerskich (Kraków)*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 14–15.
59. Głowiak Paweł, *Nowe reprinty „Impulsu”*, nr 4 [39], grudzień 2015, s. 16.
60. Głowiak Paweł, *Seria „Przywrócić Pamięć” – zestawienie wydanych reprintów na dzień 25.04.2016 r.*, nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 14–15.
61. Głowiak Paweł, *Seria „Przywrócić Pamięć” – zestawienie wydanych reprintów na dzień 1.09.2016 r.*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 19.
62. Głowiak Paweł, *Seria „Przywrócić Pamięć” – zestawienie wydanych reprintów na dzień 31.03.2017 r.*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 22.
63. Głowiak Paweł, *Seria „Przywrócić Pamięć” – zestawienie wydanych reprintów na dzień 25.09.2017 r.*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 20.
64. Głowiak Paweł, *Seria „Przywrócić Pamięć” – zestawienie wydanych reprintów na dzień 14.02.2018 r.*, nr 1 [50], luty 2018, s. 29.
65. Głowiak Paweł, *Seria Przywrócić Pamięć – zestawienie wydanych reprintów na dzień 25.06.2018 r.*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 24.
66. Głowiak Paweł, *Seria Przywrócić Pamięć – zestawienie wydanych reprintów na dzień 25.10.2018 r.*, nr 3 [52], październik 2018, s. 24.
67. Głowiak Paweł, *Seria Przywrócić Pamięć – zestawienie wydanych reprintów na dzień 7.02.2019 r.*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 10.
68. Głowiak Paweł, *Seria Przywrócić Pamięć – zestawienie wydanych reprintów na dzień 20.10.2019 r.*, nr 4 [58], listopad 2019, s. 20.
69. Gołąb Maria, *Moje wspomnienia z życia harcerskiego w Rzeszowie w latach 1919–1922*, nr 1 [24], styczeń 2011, s. 7–9.
70. Gorycki Leszek, *Jeszcze o problemie skautingu mniejszości narodowych w przedwojennej Polsce*, nr 1 [79], 22 lutego 2025, s. 11–13.
71. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część I)*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 7–12.
72. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej – zapowiedź*, nr 5 [44], 15 października 2016, s. 13.

73. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 2) – Haszomer Hacair*, nr 1 [45], luty 2015, s. 15–25.
74. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 3) – Skautowy Związek im. Kpt. Trumpeldora – Betar*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 11–22.
75. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 4) – Drużyny Skautowe im. Berka Joselewicza*, nr 3 [47], 1 sierpnia 2017, s. 7–17.
76. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 5) – Ukraiński Plast*, nr 1 [50], luty 2018, s. 8–19.
77. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 6) – Drużyny rosyjskie w ZHP*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 5–15.
78. Gorycki Leszek, *Skauting mniejszości narodowych i etnicznych w II Rzeczypospolitej (część 7) – Próba podsumowania*, nr 3 [52], październik 2018, s. 16–24.
79. Grześkowiak-Matejkowa Joanna Cecylia, *Prasa harcerska na obczyźnie. Na Przełaj, Lusaka, Północna Rodezja, Afryka 1946*, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 6–8.
80. Huk Tomasz, *Encyklopedia Harcerstwa*, nr 3 [47], 1 sierpnia 2017, s. 18.
81. Iwaniuk Paweł, *Harcerstwo zakopiańskie w latach 1913–1945* [recenzja], nr 4 [35], listopad 2014, s. 16–19.
82. Jaroszyńska-Kirchmann Anna, *Harc mistrzyni Ewa Gierat o harcerstwie w Ameryce*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 11–12.
83. Jędrzejczak Rafał, *Tablica harcerska w Łękawie*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 24.
84. Karpiński Marek, *Książki Fundacji Jakobstaff*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 16.
85. Karpiński Marek, *Sztandar Hufca Harcerek w Tarnowie z 1937 roku*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 10–13.
86. Karpiński Marek, *Tarnowska wystawa prasy harcerskiej w 1986 r.*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 13–17.
87. Korpalska Walentyna Krystyna, *Marian Miszczuk – korzenie*, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, nr 4–5.
88. Korpalska Walentyna Krystyna, *Recenzja*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 16.
89. Kozik Tomasz, *Widziane z Warszawy widziane przez czytelnika* [rec.], nr 4 [58], listopad 2019, s. 19.
90. Kozimala, Irena, *Obozy harcerskie w Chorągwi Lwowskiej ZHP w okresie międzywojennym*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 7–16.
91. Koziński Hieronim, *Mój konspiracyjny życiorys*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 15–16.
92. Koziński Jarosław, *Mój ojciec i wuj*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 14–15.
93. Krężel Janusz, *Klub Przyjaciół Książki Harcerskiej przy Tarnowskiej Chorągwi ZHP im. gen. Józefa Bema w Tarnowie (1984–2001)*, nr 1 [13], marzec 2008, s. 13–18.
94. Krężel Janusz, *Wspomnienie. Józef Bielski [1925–2005]*, nr 3 [7], październik 2006, s. 9.
95. Krężel Janusz, Małgorzata Jarosińska, *Harcerstwo żeńskie i ruch zachowy w Rzeszowie (1912–1939), Rzeszów 2005* [recenzja], nr 3 [7], październik 2006, s. 11–12.
96. Krężel Janusz, *W odwiedzinach u Druhny hm. RP Olgi Małkowskiej – Oleńki (opracowano na podstawie korespondencji nadesłanej przez hm. Józefa Kurowskiego z Mesznej)*, nr 2 [14], czerwiec 2008, s. 15–18.
97. Krężel Janusz, *Zamyślenia nad nowym wydaniem „Kamieni na szaniec”*, nr 1 [32], marzec 2014, s. 14–15.
98. Kukła Wiesław, *Archiwalna prasa harcerska na obczyźnie. Spójnik Terenowy 1959–1979 (Elizabeth, New Jersey, USA)*, nr 1 [9], marzec 2007, s. 6–8.
99. Kukła Wiesław, *Biuletyn. Ogólnopolski Klub Autorów i Dokumentalistów Opracowań Historii Harcerstwa – Gniezno 2000*, Warszawa, Polska, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 14–16.
100. Kukła Wiesław, *Bon na budowę „Domu Harcerskiego” – przyczynek do dziejów harcerstwa we Włocławku*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 20.
101. Kukła Wiesław, *Działalność wydawnicza poznańskiej „Czarnej Trzynastki”*, nr 2 [18], maj 2009, s. 5–10.
102. Kukła Wiesław, *Harcerskie Wici. Gazetka Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w Kanadzie. ZHR Polish Scouts of Canada (Richmond Hill, Ontario)*, nr 3–4 [19–20], grudzień 2009, s. 12–14.
103. Kukła Wiesław, *Harcerstwo nad Pacyfikiem. Oficjalny Organ Z.H.P., Koło Przyjaciół Harcerstwa w Vancouver, B.C. (1971–1986) Vancouver, Brytyjska Kolumbia, Kanada*, nr 3–4 [15–16], grudzień 2008, s. 7–10.
104. Kukła Wiesław, *Harcerz Kresów. Pismo Braci Harcerskiej HPnU (Harcerstwa Polskiego na Ukrainie) – Lwów, Ukraina*, nr 2 [14], czerwiec 2008, s. 9–12.
105. Kukła Wiesław, *Informacja – academia.edu*, nr 4 [39], grudzień 2015, s. 16.
106. Kukła Wiesław, *Joanna C. Grześkowiak Matejkowa*, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 8.
107. Kukła Wiesław, *Kronika Harcerska (Chicago, Illinois, USA)*, nr 4 [8], grudzień 2006, s. 7–9.
108. Kukła Wiesław, *Nasza Gazetka. Harcerskie Pismo dla Dzieci i Młodzieży, Czeski Cieszyn, Zaolzie, Republika Czeska*, nr 1 [13], marzec 2008, s. 9–12.
109. Kukła Wiesław, *Niemieckie książki filatelistyczne*, nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 14–15.
110. Kukła Wiesław, *O harcerstwie samodzielnym*, nr 3–4 [19–20], grudzień 2009, s. 11–12.

111. Kukła Wiesław, *Od pierestrojki do Karty Polaka. Środowiska i organizacje polskiego harcerstwa na terenie ZSRR i po jego rozpadzie – recenzja*, nr 4 [35], listopad 2014, s. 19–20.
112. Kukła Wiesław, *Ognisko Harcerskie. Kwartalnik starszyny harcerskiej (Londyn)*, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 10–13.
113. Kukła Wiesław, *Ogniwa. Pismo harcerek/Pismo dziewcząt 1949–1955 (Londyn, wielka Brytania)*, nr 4 [12], grudzień 2007, s. 7–10.
114. Kukła Wiesław, *Pożegnanie hm. Ewy Karpińskiej-Gierat*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 9–11.
115. Kukła Wiesław, *Recenzja. Katarzyna Marszałek, Dziedzictwo...*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 20.
116. Kukła Wiesław, *Recenzja książki. Marian Miszczyk, Zbigniew Adolf Heidrich...*, nr 1 [45], luty 2017, s. 28.
117. Kukła Wiesław, *Recenzje*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 17–18.
118. Kukła Wiesław, *Skaut. Czasopismo Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie 1942–1946 (Jerozolima, Palestyna)*, nr 3 [11], listopad 2007, s. 6–10.
119. Kukła Wiesław, *Scouting in Poland* [recenzja], nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 15–16.
120. Kukła Wiesław, *Wileńska prasa harcerska w latach 1990–2008 (Wilno, Republika Litewska)*, nr 1 [17], luty 2009, s. 11–15.
121. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska wydawana poza krajem – ogólne informacje bibliograficzne*, s. 8–10, nr 1 [8], 23 kwietnia 2005, s. 8–10.
122. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Węzełek. Pismo Instruktorów (Londyn)*, nr 1 [8], 23 kwietnia 2005, s. 10–12.
123. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Wiadomości Harcerskie/Znicz (USA)*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 6–10.
124. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Wici Harcerskie Kanady (Toronto, Ontario, Kanada)*, nr 4 [11], grudzień 2005, s. 10–13.
125. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Bogu i Ojczyźnie – Biuletyn duszpasterstwa na Białorusi*, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 7–10.
126. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska. Na Tropie. Pismo Młodzieży Harcerskiej (Londyn, Anglia)*, nr 3 [7], październik 2006, s. 6–9.
127. Kukła Wiesław, *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Pożegnanie „Znicza” (Bethlehem, Connecticut, USA)*, nr 4 [8], grudzień 2006, s. 5–6.
128. Kukła Wiesław, *Miszczuk Marian, Działalność wydawnicza harcerstwa na Zaolziu*, nr 4 [30], październik 2012, s. 10–17.
129. Kukła Wiesław, *Miszczuk Marian, Działalność wydawnicza harcerstwa w europejskiej części Cesarstwa Rosyjskiego i Rosji Radzieckiej (1915–1919)*, nr 1–2 [27–28], maj, s. 8–15.
130. Kukła Wiesław, *Miszczuk Marian, Działalność wydawnicza ZHP w Niemczech w latach 1945–1949*, nr 3 [29], lipiec 2012, s. 9–13.
131. Kukła Wiesław, *Miszczuk Marian, Uwagi o stanie badań dziejów harcerstwa na obczyźnie*, nr 2–3 [25–26], październik 2011, s. 7–14.
132. Kukła Wiesław, *Miszczuk Marian, Zarys dziejów harcerstwa na obczyźnie w latach 1912–2004*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 9–12.
133. Lis Franciszek, *Wspomnienie uczestnika wyprawy do Birmingham w 1913 roku*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 9–10.
134. Lisowska Natalia, *Wiadomości bibliograficzne*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 14–16.
135. Lisowska Natalia, *Wiadomości bibliograficzne (2)*, nr 3 [65], 15 października 2021, s. 23–24.
136. Małkowska Olga, *Foxlease. Międzynarodowe Ognisko Instruktorskie*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 13–16.
137. Marszałek Katarzyna, *„Mój plecak” na wędrowną szlakami historii ruchu harcerskiego*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 14–17.
138. Miszczyk Marian, *Andrzej Małkowski w c.k. VI Gimnazjum we Lwowie w roku szkolnym 1912/13*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 8–9.
139. Miszczyk Marian, *Andrzej Małkowski we wspomnieniach Jana Przybyły*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 9–11.
140. Miszczyk Marian, *Bronisław Pancewicz (1907–1983)*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 3–11.
141. Miszczyk Marian, *Danuta Rossman (1922–2018)*, nr 2 [56], maj 2019, s. 3–7.
142. Miszczyk Marian, *Ewa Grodecka – jej życie i dzieło – część I*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 3–9.
143. Miszczyk Marian, *Ewa Grodecka – jej życie i dzieło – część II*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 3–8.
144. Miszczyk Marian, *Czwórka lwowska*, nr 1 [17], luty 2009, s. 2–6.
145. Miszczyk Marian, *Działalność wydawnicza KHK*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 16.
146. Miszczyk Marian, *Harcerska akcja „Szukajcie przyjaciół” Szkocja, Anglia 1941–1944*, nr 1 [9], marzec 2007, s. 9–11.
147. Miszczyk Marian, *Harcerska lilijka*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 10–15.
148. Miszczyk Marian, *Harcerska lilijka cz. II*, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 10–16.
149. Miszczyk Marian, *Harcerska lilijka cz. III*, nr 1 [6], 23 kwietnia 2006, s. 15–16.
150. Miszczyk Marian, *Ignac – harcmistrz Ignacy Płonka (1904–2000) cz. I*, nr 2 [22], czerwiec 2010, s. 2–11.
151. Miszczyk Marian, *Ignac – harcmistrz Ignacy Płonka (1904–2000) cz. II*, nr 3 [23], październik 2010, s. 2–7.
152. Miszczyk Marian, *Jan Rossman ps. „Wacek”*, nr 4 [11], grudzień 2005, s. 3–9.
153. Miszczyk Marian, *Jan Rossman ps. „Wacek” (cz. 2)*, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 3–10.
154. Miszczyk Marian, *Jan Rossman ps. „Wacek” (cz. 3)*, nr 2 [6], 3 kwietnia, s. 3–8.

155. Miszczuk Marian, *Jan Rossman ps. „Wacek”* (cz. 4 – dokończenie), nr 4 [8], grudzień 2006, s. 3–4.
156. Miszczuk Marian, *Harcerze w 1 Dywizji Pancerniej PSZ*, nr 4 [8], grudzień 2006, s. 10–12.
157. Miszczuk Marian, *Kontakty ZHP z Hitlerjugend. Kulisy wymiany w 1937 roku i powojennych konfabulacji na ten temat*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 10–18.
158. Miszczuk Marian, *Krótkie dzieje książki Jerzy Braun*, nr 1 [17], luty 2009, s. 19–20.
159. Miszczuk Marian, *Krzyż harcerski*, nr 3 [65], 15 października 2021, s. 3–12.
160. Miszczuk Marian, *Krzyż harcerski – część II. W walce o niepodległość i granice (1918–1921)*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 3–8.
161. Miszczuk Marian, *Krzyż harcerski – część III. W odrodzonej Polsce*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 3–9.
162. Miszczuk Marian, *Krzyż harcerski – część IV. Najtrudniejsza próba*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 3–11.
163. Miszczuk Marian, *Małkowski, jakim był... [rec. książki Andrzej Małkowski. Korespondencja 1911–1919]*, nr 2 [56], maj 2019, s. 14–16.
164. Miszczuk Marian, *Marki skautowe*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 11–13.
165. Miszczuk Marian, *My, skauci słowiańscy. Harcerstwo w Biurze Skautów Słowiańskich*, nr 2 [72], czerwiec 2023, s. 3–10.
166. Miszczuk Marian, *Naczelnik Adolf Zbigniew Heidrich (1899–1983). Biografia harcerska – cz. I*, nr 3 [29], lipiec 2012, s. 2–8.
167. Miszczuk Marian, *Naczelnik Adolf Zbigniew Heidrich (1899–1983). Biografia harcerska – cz. II*, nr 4 [30], październik 2012, s. 2–9.
168. Miszczuk Marian, *Piątka lwowska w latach 1911–14*, nr 1 [24], styczeń 2011, s. 18–20.
169. Miszczuk Marian, *Portret, którego nie było*, nr 2 [18], maj 2009, s. 13–16.
170. Miszczuk Marian, *Recenzja*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 13–14.
171. Miszczuk Marian, *Rozgłośnia Harcerska (1957–1993)*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 3–9.
172. Miszczuk Marian, *Uwagi o ekslibrisach*, nr 2 [52], październik 2018, s. 28.
173. Miszczuk Marian, *Wacława Błażejewskiego „Bibliografia harcerska”*, nr 1 [8], 23 kwietnia 2005, s. 3–8.
174. Miszczuk Marian, *„Węzelek” – pismo Głównej Kwatery Harcerek w Londynie 1961–2017*, nr 3 [57], wrzesień 2019, s. 3–14.
175. Miszczuk Marian, *Władysława Seweryn-Spławska, Harcerki w Związku Harcerstwa Polskiego. Początki i osiągnięcia w kraju oraz lata 1939–1949 poza granicami Kraju*, Londyn 1993 [recenzja], nr 3 [7], październik 2006, s. 10–11.
176. Miszczuk Marian, *Władysława Seweryn-Spławska, Instruktor Organizacji Harcerki ZHP poza Krajem po drugiej wojnie światowej*, Londyn 2004, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 13–15.
177. Miszczuk Marian, *Z krzyżem harcerskim w bój 1914–1921 [rec. Tomasz Sikorskiego, książki Z krzyżem harcerskim w bój 1914–1921]*, nr 3 [57], wrzesień 2019, s. 23–24.
178. Miszczuk Marian, *Z krzyżem harcerskim w Persji – Rok 1942*, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 9–11.
179. Morsztyn Dariusz (Biegający Wilk), *W Republice Ściborskiej – harcerskim państwie – powstaje Muzeum Ruchu Puszcząńskiego*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 13–16.
180. Obuchowski Andrzej, *O skautingu na Altaju*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 13.
181. Paniszewa Hanna, *Harcerstwo w Brześciu (Białoruś)*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 11–13.
182. Paraskiewicz Krzysztof, *Franciszek Machalski (1904–1979)*, nr 1 [45], luty 2017, s. 3–12.
183. Pilarczyk Zbigniew, *Recenzja książki Całym życiem pełnić służbę... Związek Harcerstwa Polskiego na Litwie w opinii jego działaczy i liderów*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 14–16.
184. Pniewska Danuta, *Moje spotkanie z Druhną Oleńką*, nr 2 [14], czerwiec 2008, s. 14.
185. Pniewska Danuta, *Polonez na 340 par – czyli wrażenia z Dnia Polskiego na 24 Jamboree*, nr 3 [11], listopad 2007, s. 11–13.
186. Popiel Marek, *Aleksander Baumgarten (1908–1980)*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 14–15.
187. Popiel Marek, *Aleksander Szczęściakiewicz (1897–1980) – ostatni komendant Lwowskiej Chorągwi Harcerzy ZHP*, nr 3–4 [19–20], grudzień 2009, s. 2–10.
188. Popiel Marek, *Andrzej Małkowski w c.k. Wyższej Szkole Realnej w Tarnowie – 1901/1902*, nr 3–4 [15–16], grudzień 2008, s. 2–6.
189. Popiel Marek, *Autor winiety lwowskiego „Skauta” – sprostowanie*, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 9.
190. Popiel Marek, *Bibliografia prasy harcerskiej Mariana Miszczuka*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 18–19.
191. Popiel Marek, *Chronologiczne zestawienie wydań książki A. Kamińskiego Kamienie na szaniec w latach 1943–2017*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 5–7.
192. Popiel Marek, *Czasopisma harcerskie*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 8.
193. Popiel Marek, *Czasopisma harcerskie w zbiorach Biblioteki im. W. Stefanyka we Lwowie*, nr 4 [8], grudzień 2006, s. 13–14.
194. Popiel Marek, *Członkowie pierwszej komendy scoutowej we Lwowie – 1911 r.*, nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 7.
195. Popiel Marek, *Drużyna harcerska założona przez Koło „Rodzina Wojskowa” w Bydgoszczy*, nr 4 [12], grudzień 2007, s. 11–16.
196. Popiel Marek, *[Dwadzieścia], XX lat „Krakowskiego Rocznika Historii Harcerstwa” – analiza statystyczna i spis artykułów*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 23–27.
197. Popiel Marek, *Działalność harcerzy-seniorów w Londynie w latach 1962–1996*, nr 1 [21], 15 kwietnia 2010, s. 2–7.
198. Popiel Marek, *Dziennik z Foxlease*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 12–13.

199. Popiel Marek, *Edmund Wilkosz (1912–1944)*, nr 3–4 [69–70], grudzień 2022, s. 15–18.
200. Popiel Marek, *Ekspedycja – Doroty i Dariusza Grochalów*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 20.
201. Popiel Marek, *Ernest Stafford Carlos (1884–1917) – Angielski skautmistrz, malarz, żołnierz*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 3–5.
202. Popiel Marek, *Exlibrisy harcerskie*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 16–20.
203. Popiel Marek, *Fotografie odnalezione po latach*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 15–16.
204. Popiel Marek, *Harcerska wędrówka przez stulecie*, nr 3 [57], wrzesień 2019, s. 24.
205. Popiel Marek, *Harcerski mundur z Katowic*, nr 3 [7], październik 2006, s. 13–14.
206. Popiel Marek, *Harcerski szlak w harcerskim mieście. Informacje o przedsięwzięciach organizacyjnych z okazji odsłonięcia pomnika Andrzeja Małkowskiego w Tarnowie*, nr 2 [1], czerwiec 2008, s. 19–20.
207. Popiel Marek, *Harcerski wymiar rocznicy niepodległości w Tarnowie*, nr 4 [53], 11 listopada 2018, s. 12.
208. Popiel Marek, *Harcerstwo to gra!* [rec.], nr 4 [58], listopad 2019, s. 18.
209. Popiel Marek, *Harcerstwo w dniach odzyskiwania niepodległości*, nr 4 [53], 11 listopada 2018, s. 3–11.
210. Popiel Marek, *Hm. ppłk Zygmunt Lechosław Szadkowski (1912–1995)*, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 3–7.
211. Popiel Marek, *Hm. Wacław Walerian Blicharski (1912–1972) – cz. I*, nr 1 [13], marzec 2008, s. 2–8.
212. Popiel Marek, *Hm. Wacław Walerian Blicharski (1912–1972) – cz. II*, nr 2 [14], czerwiec 2008, s. 2–8.
213. Popiel Marek, *Hm. Zygmunt Szadkowski* [recenzja], nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 16.
214. Popiel Marek, *Jamboree w Gödöllő w 1933 roku*, nr 1 [31], marzec 2013, s. 8–2.
215. Popiel Marek, *Jerzy Węgierski (1915–2012)*, nr 4 [58], listopad 2019, s. 11.
216. Popiel Marek, *Jeszcze o broszurze Andrzeja Małkowskiego Scouting in Poland*, nr 1 [45], luty 2017, s. 13–14.
217. Popiel Marek, *Karta pocztowa wydana z okazji Roku Andrzeja i Olgi Małkowskich*, nr 3–4 [19–20], grudzień 2009, s. 16.
218. Popiel Marek, *Karta pocztowa z podpisem Andrzeja Małkowskiego w Muzeum w Gostyniu*, nr 1 [79], 22 lutego 2025, s. 3–5.
219. Popiel Marek, *Kasia Michalek – wędrowniczka*, nr [7], październik 2006, s. 3–5.
220. Popiel Marek, *Kazimierz Wyrzykowski (1868–1935)*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 3–5.
221. Popiel Marek, *Kolejny numer*, nr 1 [8], 23 czerwca 2005, s. 12.
222. Popiel Marek, *Konferencja o turystyce i obozach harcerskich*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 6–7.
223. Popiel Marek, *Konspiracyjne krzyże harcerskie z Mielca*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 12–13.
224. Popiel Marek, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – analiza statystyczna i spis artykułów*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 18–25.
225. Popiel Marek, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – spis artykułów za lata 2013–14*, nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 15–16.
226. Popiel Marek, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – spis artykułów za lata 2015–16*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 23–24.
227. Popiel Marek, *Krakowski Rocznik Historii Harcerstwa – 15 lat – analiza statystyczna i spis artykułów*, nr 3 [57], wrzesień 2019, s. 15–22.
228. Popiel Marek, *Kredkowa historia*, nr 4 [58], listopad 2019, s. 14–16.
229. Popiel Marek, *Książki o zlocie w Birmingham w 1913 r.*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 3–5.
230. Popiel Marek, *Książki Stanisława Sedlaczka w serii „Przywrócić Pamięć”*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 14–16.
231. Popiel Marek, *Leopold Ungeheuer (1903–1941) – ostatnia próba wodza – cz. I*, nr 1 [24], styczeń 2011, s. 2–6.
232. Popiel Marek, *Leopold Ungeheuer (1903–1941) – ostatnia próba wodza – cz. II*, nr 2–3 [24–26], październik 2011, s. 2–6.
233. Popiel Marek, *Leopold Ungeheuer (1903–1941) – ostatnia próba wodza – cz. III*, nr 1–2 [27–28], maj 2012, s. 2–7.
234. Popiel Marek, *Mam szczerą wolę... – o książce Bogusława Śliwerskiego*, nr 2 [22], czerwiec 2010, s. 12.
235. Popiel Marek, *Materiały Historyczne Stowarzyszenia Szarych Szeregów – pamięci hm. Ryszarda Kaczorowskiego*, nr 3 [23], październik 2010, s. 12.
236. Popiel Marek, *Medal z Kętrzyna*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 16.
237. Popiel Marek, *Mezinárodní Skautské Setkání – Fenix '97. Międzynarodowy Zlot Skautów Słowiańskich – Fenix '97*, nr 2 [72], czerwiec 2023, s. 12–19.
238. Popiel Marek, *Na wyspie Brownsea – fotorelacja z 2010 roku*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 14–19.
239. Popiel Marek, *Nadymany Pinokio z lejkiem w ustach. Polski znaczek pocztowy na 100 lecie Światowego Skautingu*, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 15–16.
240. Popiel Marek, *Nalepki kijowskie*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 16.
241. Popiel Marek, *Nalepki – nieopowiedziana historia*, nr 1 [45], luty 2017, s. 14.
242. Popiel Marek, *Notka o niezależnych wydawnictwach harcerskich*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 28.
243. Popiel Marek, *O dziele hm. dr Marii Żychowskiej – popularyzatorce postaci Jerzego Brauna*, nr 1 [17], luty 2009, s. 20–22.
244. Popiel Marek, *O dziele harcerskim hm. Janusza Krężela*, nr 1 [50], luty 2018, s. 20–25.
245. Popiel Marek, *O głosach z „Ostatniego Kregu”*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 14–15.
246. Popiel Marek, *O Harcach Wojciecha Rozwadowskiego*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 28.
247. Popiel Marek, *O kolekcjonerstwie harcerskim*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 18–20.

248. Popiel Marek, *O konkursie na harcerską nowelę w lwowskim „Skaucie”*, nr 4 [39], grudzień 2015, s. 11–13.
249. Popiel Marek, *O książce Marii Żychowskiej, Szare Szeregi w Tarnowie-Mościcach*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 17–18.
250. Popiel Marek, *O książkach. Bogdan Szwagrzak, Przemijamy..., Jan Krzysztof Danel, Orędownik..., Kaja Drag, Przewodnik...*, nr 3 [47], 1 sierpnia 2017, s. 19–20.
251. Popiel Marek, *O książkach i pismach. Olga Małkowska, Tu mi dobrze... Kaja Drag, Przewodnik...*, „Sanocki Skaut”, nr 1 [50], luty 2018, s. 26–27.
252. Popiel Marek, *O lwowskim „Skaucie” wydawanym w latach: 1911–1914, 1916–1920, 1923–1939*, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 10–23.
253. Popiel Marek, *O międzynarodowych kontaktach skautingu polskiego w latach 1911–1914*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 8–11.
254. Popiel Marek, *O piśmie tarnowskiego KIHAM-u z 1981 roku*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 14–15.
255. Popiel Marek, *O pułkach żakowskich – odnaleziony tekst z 1910 roku*, nr 4 [39], grudzień 2015, s. 3.
256. Popiel Marek, *O sztandarach harcerskich*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 6.
257. Popiel Marek, *Omówienie kolejnych książek serii wydawniczej „Przywrócić Pamięć”*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 25–28.
258. Popiel Marek, „*Opton*”, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 9.
259. Popiel Marek, „*Opton Instruktorski*”, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 24.
260. Popiel Marek, *Ostatni kurs harcmistrzowski w Ośrodku Harcerskim w Górkach Wielkich w 1939 roku*, nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 8–13.
261. Popiel Marek, *Ośrodek kształcenia starszyny Harcerskiej w Górkach Wielkich*, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 18–20.
262. Popiel Marek, *Otwarcie i poświęcenie Cmentarza Orląt Lwowskich 24 czerwca 2005 r.*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 5.
263. Popiel Marek, *Pierwsza książka o Andrzeju Małkowskim*, nr 4 [35], listopad 2014, s. 14–15.
264. Popiel Marek, *Pierwsza powieść skautowa na łamach lwowskiego „Skauta” 1911–1912*, nr 3 [65], s. 13–17.
265. Popiel Marek, *Pierwsza winieta lwowskiego „Skauta”*, nr 5 [44], 15 października 2016, s. 3–5.
266. Popiel Marek, *Pierwsze teksty o angielskim skautingu*, nr 1 [24], styczeń 2011, s. 10.
267. Popiel Marek, *Pierwsze teksty o angielskim skautingu*, nr 2–3 [25–26], październik 2011, s. 17.
268. Popiel Marek, *Pierwsze teksty o angielskim skautingu*, nr 1–2 [27–28], maj 2012, s. 16.
269. Popiel Marek, *Dall Lesław, Pięć wydań książki Aleksandra Kamińskiego Andrzej Małkowski w latach 1934–2023*, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, s. 16.
270. Popiel Marek, *Plk dr hm. Jerzy Pertkiewicz (1920–2018)*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 4.
271. Popiel Marek, *Podróż Olgi i Andrzeja Małkowskich do Stanów Zjednoczonych AP*, nr 4 [8], grudzień 2006, s. 15–16.
272. Popiel Marek, *Podsumowanie [dot. Lwowskiej harcerskiej konspiracji 1939–1949]*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 5.
273. Popiel Marek, *Pokaz filmu o Andrzeju Małkowskim*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 12–13.
274. Popiel Marek, *Polski skauting męski... – o książce Ireny Kozimali*, nr 3 [23], październik 2010, s. 11.
275. Popiel Marek, *Polonika harcerskie z lat 1913–38 w Muzeum Polskim w Ameryce*, nr 4 [39], grudzień 2015, s. 8–10.
276. Popiel Marek, *Pomnik Andrzeja Małkowskiego w Tarnowie*, nr 3 [11], listopad 2007, s. 10.
277. Popiel Marek, *Portal internetowy Organizacji Harcerzy*, nr 1 [45], luty 2017, s. 26.
278. Popiel Marek, *Pośmiertne publikacje o Andrzeju Małkowskim z lat 1919–1939*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 6–7.
279. Popiel Marek, *Poświęcenie sztandaru I Lwowskiej Drużyny Harcerskiej im. Tadeusza Kościuszki*, nr 4 [58], listopad, s. 12–13.
280. Popiel Marek, *Powinność instruktorska*, nr 3 [73], 24 października 2023, s. 19–20.
281. Popiel Marek, *R. Baden-Powell w Gdyni*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 14.
282. Popiel Marek, *Recenzja*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 15.
283. Popiel Marek, *Recenzja książki Szymona Dąbrowskiego – Wincenty Wierzejewski. Działaj, twórz i nie bój się życia...*, nr 2 [18], maj 2009.
284. Popiel Marek, *Recenzja. Tomasz Sikorski, Krzyż harcerski 1913–2013*, nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 16.
285. Popiel Marek, *Recenzja. Franciszek Machalski, Z ziemi perskiej do Polski*, nr 5 [44], 15 października 2016, s. 4–15.
286. Popiel Marek, *Recenzja książki. Krystyna Marszałek, Ruch harcerski...*, nr 1 [45], luty 2017, s. 27.
287. Popiel Marek, *Recenzje. Andrzej Janowski, Być dzielnym... Krzysztof Bojko, Harcerstwo Polskie na Litwie...*, nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 16.
288. Popiel Marek, *Rocznik Historii Harcerstwa – analiza statystyczna i spis artykułów*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 13–18.
289. Popiel Marek, *Rozkaz dzienny – pierwszy dokument harcerski*, nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 5–6.
290. Popiel Marek, *Rozważania nad ważną dla harcerstwa datą...*, nr 1 [17], luty 2009.
291. Popiel Marek, *Skauci I Lwowskiej Drużyny Skautowej od stycznia do czerwca 1911 roku*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 3–9.
292. Popiel Marek, *Spotkanie kolekcjonerów pamiątek skautowych*, nr 3 [23], październik 2010, s. 10.
293. Popiel Marek, *S/S Chaouia*, nr 4 [11], grudzień 2005, s. 16.
294. Popiel Marek, *S/S Chaouia, cz. 2*, nr 1 [5], 22 luty 2006, s. 16.

295. Popiel Marek, „Szkoła za lasem. Program kształcenia starszyny harcerstwa podziemnego”, nr 1 [32], marzec 2014, s. 15–16.
296. Popiel Marek, *Tablice harcerskie w Przemyślu*, nr 3 [52], październik 2018, s. 25–27.
297. Popiel Marek, *Tarnowskie obchody 95-lecia skautingu na ziemiach polskich*, nr 3 [7], październik 2006, s. 15–16.
298. Popiel Marek, *Teksty o skautingu*, nr 1 [31], marzec 2013, s. 13.
299. Popiel Marek, *The „Daily Scout” – dziennik zlotu w Birmingham w 1913 roku*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 4–10.
300. Popiel Marek, *Uczestnicy wyprawy do Birmingham w 1913 roku*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 11.
301. Popiel Marek, *Uzupełnienia do Bibliografii Mariana Miszczuka*, nr 1 [79], 22 lutego 2025, s. 13–15.
302. Popiel Marek, *Uchwalenie Tadeusza Strumiły w Książniczkach*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 18.
303. Popiel Marek, *W dzień deszczowy i ponury... Sprawozdanie z odsłonięcia pomnika Andrzeja Małkowskiego w Tarnowie*, nr 3–4 [15–16], grudzień 2008, s. 14–16.
304. Popiel Marek, *W kręgu legend i mitów*, nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 8–11.
305. Popiel Marek, *W 150 rocznicę powstania Towarzystwa Gimnastycznego we Lwowie*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 3–5.
306. Popiel Marek, *Wiktor Frantz (1904–1980). Ostatni redaktor lwowskiego Skauta*, nr 1 [9], marzec 2007, s. 3–5.
307. Popiel Marek, *Wiktor Franz (1904–1980). Ostatni redaktor lwowskiego Skauta*, cz. 2, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 3–5.
308. Popiel Marek, *Wiktor Frantz (1904–1980). Ostatni redaktor lwowskiego Skauta – dokończenie*, nr 3 [11], listopada 2007, s. 2–5.
309. Popiel Marek, *Wspomnienie. Śp. hm. Jan Barczyński*, nr 1 [9], marzec, s. 12.
310. Popiel Marek, *Wspomnienie. Śp. hm. Tadeusz Pawłowski*, nr [10], czerwiec 2007, s. 12.
311. Popiel Marek, *Wybór źródeł do dziejów ZHP – kilka refleksji* [recenzja], nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 14–15.
312. Popiel Marek, *Wypisy ze Sprawozdania Wydziału PT „Sokół – Macierz” we Lwowie za 1911 rok*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 3–6.
313. Popiel Marek, *Wystawa jubileuszowa Czarnej Trzynastki Krakowskiej*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 22–23.
314. Przybyło Krystyna, *Heca z „Harcami”*, nr 1 [17], luty 2009, s. 16–18.
315. Przybyło Krystyna, *Jerzy Braun (1901–1975)*, nr 3 [52], październik 2018, s. 5.
316. Przybyło Krystyna, *Płonie ognisko i szumią knieje. Pieśń, „która musiała powstać” przed 90. laty*, nr 3–4 [15–16], grudzień 2008, s. 11–13.
317. Przybyło Krystyna, *Tarnów w latach I wojny światowej oraz w 1918 roku we wspomnieniach Jerzego Brauna*, nr 3 [52], październik 2018, s. 3–4, 6–15.
318. Przybyło Krystyna, Popiel Marek, *Władysław Malczewski (1907–1940) zarządca Górek Wielkich*, nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 3–9.
319. Pyś Jerzy L., *Poprawianie świata*, nr 3–4 [9–20], grudzień 2009, s. 15.
320. Rymaszewicz Jadwiga, *Wakacje na Wileńszczyźnie w 1939 roku*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 7–8.
321. Stańczyk Ewa, *Artykuły o tematyce harcerskiej na łamach „Rocznika Tarnowskiego”*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 12.
322. Stańczyk Ewa, *Jednodniówki* [tarnowskie], nr 1 [63], marzec 2021, s. 16–17.
323. Szenderowiczowa Irena, *Moje spotkanie z śp. Olgą Małkowską*, nr 2 [14], czerwiec 2008, s. 14–15.
324. Śliwerski Wojciech, *O Adolfie Zbigniewie Heidrichu – Naczelniku ZHP* [recenzja], nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 13–14.
325. Śliwerski Wojciech, *Seria wydawnicza Fundamenty. Zestawienie wydanych książek na dzień 23.01.2020 r.*, nr 1 [59], 22 lutego 2020, s. 16.
326. Śliwerski Wojciech, *Seria wydawnicza „Przywrócić Pamięć”*, nr 1 [32], marzec 2014, s. 16.
327. Targowski Andrzej, *Polscy harcerze w świecie piśnią od 100 lat – recenzja książki*, nr 4 [30], październik 2012, s. 24.
328. Targowski Andrzej, *Recenzja książki: Wiesław Kukła, Marian Miszczuk: Widziane z Londynu*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 19.
329. Trusz Magdalena, Sobczyk Marcin, *Grób oraz Muzeum Roberta i Olave Baden-Powell – relacja z pobytu w Nyeri, w Kenii*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 20–23.
330. *Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 7 lutego 2008 r. w sprawie ogłoszenia roku 2008 Rokiem Andrzeja i Olgi Małkowskich*, nr 1 [13], marzec 2008, s. 20.
331. *Uchwała Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 20 grudnia 2017 r. w sprawie ustanowienia roku 2018 Rokiem Harcerstwa*, nr 1 [50], luty 2018, s. 28.
332. Wczelik Małgorzata, *O pradziadku – harcerzu*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 6.
333. Węgierski Jerzy, *Lwowska harcerska konspiracja 1939–1949*, nr 4 [58], listopad, s. 3–10.
334. Węgierski Jerzy, *Lwowska harcerska konspiracja 1939–1949 (2)*, nr 1 [59], 22 lutego 2020, s. 3–12.
335. Węgierski Jerzy, *Lwowska harcerska konspiracja 1939–1949 (3)*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 18–22.
336. Węgierski Jerzy, *Lwowska harcerska konspiracja 1939–1949 (4)*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 10–14.
337. Węgierski Jerzy, *Lwowska harcerska konspiracja 1939–1949 (5)*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 3–5.
338. Witrylak Władysław Józef, *Mój harcerski życiorys*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 3–6.
339. Witrylak Władysław Józef, *Związła historia drużyn skautowych, następnie harcerskich w Samborze (1911–1929)*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 7–8.
340. Zawadzka Anna, *Tadeusz „Zośka” i przyjaźń*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 9–10.

341. Zdek Władysław, *Pulki żakowskie*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 16.
342. Żychowska Maria, *Adam Ciołkosz (1901–1978)*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 5.
343. Żychowska Maria, *Odślonięcie tablicy pamiątkowej w 1988* [Tarnów], nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 3–4, 6–10.
363. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 2.
364. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [52], październik 2018, s. 2.
365. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [53], 11 listopada 2018, s. 2.
366. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 5 [54], 24 grudnia 2018, s. 2.
367. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 2.
368. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [56], maj 2019, s. 2.
369. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [57], wrzesień, s. 2.
370. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [58], listopad, s. 2.
371. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [59], 22 lutego 2020, s. 2.
372. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 2.
373. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 2.
374. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 2.
375. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 2.
376. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 2.
377. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [65], 15 października, s. 2.
378. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 2.
379. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 2.
380. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 2.
381. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3–4 [69–70], grudzień 2022, s. 2.
382. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 2.
383. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [72], czerwiec 2023, s. 2.
384. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, s. 2.
385. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 2.
386. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 2.
387. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 2.
388. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 4.
389. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [8], 23 czerwca 2005, s. 2.
390. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 2.
391. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 2.
392. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 2.
393. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 2.
394. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 3 [7], październik 2006, s. 2.
395. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 4 [8], grudzień 2006.
396. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [9], marzec 2007, s. 2.

Od Redakcji

344. Kukła Wiesław, Miszczuk Marian, *Słów kilka...*, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 2.
345. Popiel Marek, *Komentarz redakcji* [dot. Jerzego Brauna], nr 2 [56], maj 2019, s. 12.
346. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [32], marzec 2014, s. 2.
347. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [33], 4 czerwca 2014, s. 2.
348. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [34], wrzesień 2014, s. 2.
349. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [35], listopad 2014, s. 2.
350. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 2.
351. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 2.
352. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 2.
353. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 2.
354. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 2.
355. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [43], wrzesień 2016, s. 2.
356. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 5 [44], 15 października 2016, s. 2.
357. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [45], luty 2017, s. 2.
358. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [46], kwiecień 2017, s. 2.
359. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [47], 1 sierpnia 2017, s. 2.
360. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [48], wrzesień 2017, s. 2.
361. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 2.
362. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [50], luty 2018, s. 4.
363. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [51], czerwiec 2018, s. 2.
364. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [52], październik 2018, s. 2.
365. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [53], 11 listopada 2018, s. 2.
366. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 5 [54], 24 grudnia 2018, s. 2.
367. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [55], 22 lutego 2019, s. 2.
368. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [56], maj 2019, s. 2.
369. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [57], wrzesień, s. 2.
370. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [58], listopad, s. 2.
371. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [59], 22 lutego 2020, s. 2.
372. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [60], 23 kwietnia 2020, s. 2.
373. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [61], sierpień 2020, s. 2.
374. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [62], grudzień 2020, s. 2.
375. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [63], marzec 2021, s. 2.
376. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [64], 22 maja 2021, s. 2.
377. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [65], 15 października, s. 2.
378. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [66], grudzień 2021, s. 2.
379. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [67], marzec 2022, s. 2.
380. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 2.
381. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3–4 [69–70], grudzień 2022, s. 2.
382. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1 [71], 22 lutego 2023, s. 2.
383. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [72], czerwiec 2023, s. 2.
384. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, s. 2.
385. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 4 [74], grudzień 2023, s. 2.
386. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 1–2 [75–76], czerwiec 2024, s. 2.
387. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 3–4 [77–78], grudzień 2024, s. 2.
388. Popiel Marek, *Od redakcji*, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 4.
389. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [8], 23 czerwca 2005, s. 2.
390. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 2.
391. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 2.
392. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 2.
393. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 2 [6], 23 kwietnia 2006, s. 2.
394. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 3 [7], październik 2006, s. 2.
395. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 4 [8], grudzień 2006.
396. Popiel Marek, *Słów kilka...*, nr 1 [9], marzec 2007, s. 2.

Popiel Marek, Teksty [przepisane], historyczno-archiwalne

397. A. W., *Scouting*, „Zarzewie. Czasopismo Młodzieży Polskiej”, *Lwów kwiecień i maj 1911 r.*, nr 4 i 5, s. 138–144 – nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 12–15.
398. Albrycht Wojciech, *Gawędy starego żołnierza. Na poważnie i na śmiesznie*. Andrzej Małkowski, „Weteran. Urzędowy Organ Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej w Ameryce”, *New York, N. Y., october 1938, rok XVII, No 208*, s. 11–12 – nr 4 [35], listopad 2014, s. 3–4.
399. Bombaju [Aleksander Kamiński], *Twórca harcerstwa polskiego. O Andrzeju Małkowskim*, „Iskry. Ilustrowany Tygodnik dla Młodzieży”, *Warszawa 16 marca 1929, VII*, nr 13, s. 207–208 – nr 4 [35], listopad 2014, s. 10–11.
400. Cenaar Edmund, *Pulki żakowskie, „Dodatek” do czasopisma „Przewodnik gimnastyczny Sokół”*, *Lwów luty 1910, r. VI nr 2*, s. 17–22 – nr 4 [39], grudzień 2015, s. 4–7.
401. Chudek Józef Marian, *Andrzej Małkowski, pierwszy harcerz polski. Krótki życiorys w 10-tą rocznicę zgonu, bezpłatny dodatek do „Gazety Polskiej”, Kościan 1929*, s. 1–8 – nr 4 [35], listopad 2014, s. 6–9.

402. [Ciołkosz Adam], *Jak żył i umarł Andrzej Małkowski, „Czuwaj. Czasopismo Młodzieży Polskiej”, Tarnów, styczeń 1920, r. II, nr 1(8), s. 2–3 – nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 7–8.*
403. Dąbrowski Juliusz, *U Matki, „Wieści Złotowe. Dziennik Jubileuszowego Złotu Harcerstwa Polskiego”, Spała, 11 lipca 1935, nr 1, s. 3, 5, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 8–10.*
404. Fox, *Na drodze do stałej armii, Tygodnik „Świat”, Warszawa 2 października 1909 r., rok IV nr 40 – nr 1 [24], styczeń 2011, s. 10–12.*
405. Graniczny Sylwester, *Harcerskie serce. Nagroda w konkursie nowelistycznym „Skauta” – nr 4 [39], grudzień 2015, s. 14–15.*
406. Kamiński Aleksander, *Wytyczne ogólne w sprawie zorganizowania szkoły instruktorskiej w Górkach Wielkich, „Harcerstwo (poprzednio Harcistrz). Organ Naczelnictwa Związku Harcerstwa Polskiego”, Warszawa lipiec–październik 1935, r. II (XVIII), nr 3, s. 153–162 – nr 5 [44], 15 października 2016, s. 7–13.*
407. Lachowicz M., *Pierwszy skaut polski, „Płomyk. Tygodnik Ilustrowany dla dzieci i młodzieży”, Warszawa, 13 marca 1929, nr 28, s. 655–658, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 10–11.*
408. Małkowski Andrzej, *Rozkaz Dzienny 22 maja 1911 r., „Skaut. Dwutygodnik Młodzieży Harcerskiej, założony w r. 1911 przez Andrzeja Małkowskiego”, Lwów 11 VII 1935, t. XXII, nr 304, s. 3–5 – nr 3 [42], 22 maja 2016, s. 3–4.*
409. Naganowski Edmund S., *„BI-BI” i „BI-ES”, Dziennik „Słowo Polskie”, Lwów 16 i 17 listopada 1909 r., nr 536 i 538 – nr [24], styczeń 2011, s. 12–17.*
410. Noskowski Witold, *„Boys-scouts”, Tygodnik Ilustrowany”, Warszawa 15 czerwca 1912, nr 24 [2744], s. 497–498, nr 1 [40], 22 lutego 2016, s. 9–13.*
411. Sedlaczek Stanisław, *Andrzej Małkowski, „Harczer. Tygodnik Młodzieży Polskiej”, Warszawa 20 stycznia 1929, r., nr 2, s. 18–20, nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 5–7.*
412. Sedlaczek Stanisław, *Ś.p. Andrzej Małkowski, „Harczer. Tygodnik Młodzieży Polskiej”, Warszawa 7 czerwca 1919, nr 22, s. 1–2, nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 5–7.*
413. Skauting, *„Kalendarz Podhalański na rok 1914”, Rocznik I, Cieszyń 1914 – nr [31], marzec 2013, s. 13–16.*
414. Stępowski Marian, *Jak swoją młodzież wychowują Anglicy. (Pułki wywiadowcze boy scoutu w Anglii), „Kalendarz Towarzystwa Szkoły Ludowej na rok tysiąc dziewięćset jedenasty”, Rocznik IV, Kraków 1911, s. 100–107 – nr 2–3 [25–26], październik 2011, s. 18–20.*
415. Strumiłło Tadeusz, *Andrzej Małkowski, „Harcistrz. Miesięcznik Instruktorski. Organ urzędowy Naczelnej Rady Harcerskiej i Naczelnego Inspektora Harcerskiego”, Warszawa maj 1919, nr 5, s. 65–66 – nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 3–5.*
416. Szary Smrek, *Reportaż z Górek, „Skaut. Ilustrowany dwutygodnik harcerski”, Lwów 20 lutego 1938, nr 10, t. XXV – nr 2 [41], 22 maja 2016, s. 10–12.*
417. Ś.p. por. Andrzej Małkowski, *„Polak (Le Polonais)”, Paryż 21 marca 1919, nr 138, s. 6–7 – nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 3.*
418. *Troska o młodzież, „Przewodnik Gimnastyczny Sokół. Organ Związku Polskich Gimnastycznych Towarzystw Sokolich”, Lwów, kwiecień 1911, nr 4, s. 25–28, nr 1–2 [27–28], maj 2012, s. 16–20.*
419. W., *Andrzej Małkowski, „Skaut. Dwutygodnik Młodzieży Polskiej. Pismo Urzędowe Związku Naczelnictwa Skautowego”, Lwów, 1 grudnia 1919, t. VII, nr 23–24(157–158), s. 89–90, nr 4 [35], listopad 2014, s. 4–6.*
420. [Wyrzykowski Kazimierz], *Wspomnienie pośmiertne. Andrzej Małkowski, „Skaut. Dwutygodnik Młodzieży Polskiej. Pismo Urzędowe Związku Naczelnictwa Skautowego”, Lwów 1 maja 1919, t. VII, nr 4–6 (138–140), s. 11–12 – nr 4 [35], listopad 2014, s. 3–4.*
421. Żeromski Stefan, *Złe spojrzenie, „Kurjer Lwowski”, 1920 r. – nr 1 [36], 26 marca 2015, s. 13–17.*
422. Braun Jerzy, *Czuwaj, nr 2 [56], maj 2019, s. 13.*
423. Kościński Józef, *Pieśń rycerska, nr 3 [7], październik 2006, s. 1.*
424. Lam Jan, *Marsz Sokolów, nr 2 [9], lipiec 2005, s. 1.*
425. Małkowska Olga, *Na posterunku, nr 2–3 [37–38], maj–wrzesień 2015, s. 4.*
426. *Nie było cudu, nr 1 [8], 23 kwietnia 2005, s. 1.*
427. *Ogniska już dogasa blask, nr 1 [5], 22 lutego 2006, s. 1.*
428. Petelencz-Łukasiewicz Roman, *Na zlot, nr 2 [10], czerwiec 2007, s. 1.*
429. Petelencz-Łukasiewicz Roman, *Zew, nr 1 [9], marzec 2007, s. 1.*
430. Popiel Marek, *Pieśń pamięci, nr 3 [7], październik 2006, s. 1.*
431. Rydel Lucjan, *Betleem polskie, nr 4 [11], grudzień 2005, s. 1.*
432. Słonimski Antoni, *Rozmowa z ciszą, nr 3 [10], wrzesień 2005, s. 1.*

Listy do redakcji

433. Kozłowski Tomasz Kuba, *List, nr 1 [31], marzec 2013, s. 16.*
434. Kuryłowicz Krzysztof ks. (Czkałowo, Kazachstan), *List, nr 1 [13], marzec 2008, s. 19.*
435. Łyszkiewicz Elżbieta (Toronto, Kanada), *List, nr 1 [13], marzec 2008, s. 19.*
436. Piotrowska Anna (Rapperswil, Szwajcaria), *List, nr 3 [7], październik 2006; s. 12; nr 1 [13], marzec 2008, s. 19.*
437. Wesoły Szczepan, ks. arcybiskup (Rzym, Włochy), *List, nr 1 [13], marzec 2008, s. 19.*

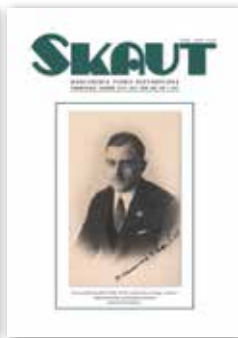
Listy do „Skauta” na dwudziestolecie

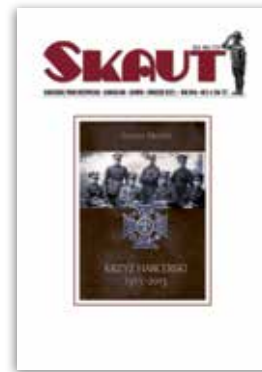
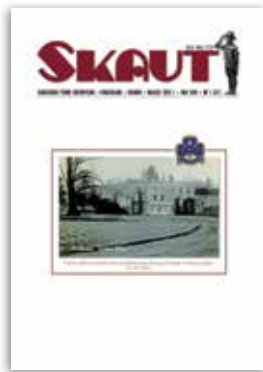
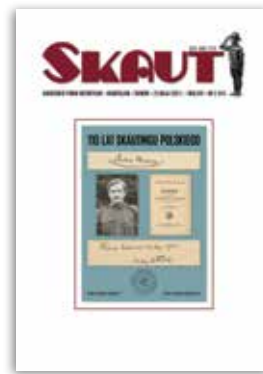
438. Marszałek Katarzyna, Bydgoszcz, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 5.
439. Złotowska Bernadeta, Gostynin, nr 2 [80], 5 kwietnia 2025, s. 5.

Nekrologi

440. Śp. Janusz Krężel – zmarły 16 grudnia 2017, nr 5 [49], grudzień 2017, s. 4.
441. Dr Wiesław Kukla – zmarły 24 sierpnia 2023, nr 3 [73], 24 sierpnia 2023, s. 3.
442. Hm. Marian Miszczuk – zmarły 25 listopada 2022, nr 2 [68], 29 listopada 2022, s. 1.

L. Dall

„Skaut” - DWADZIEŚCIA LAT Z CZYTELNIKAMI

